ARAŞTIRMA MAKALESİ

ORTAÖĞRETİM DÜZEYİNDE VERİLEN MUHASEBE EĞİTİMİ SEKTÖR İHTİYAÇLARINI KARŞILIYOR MU? MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ PERSPEKTİFİNDEN NİTEL BİR DEĞERLENDİRME[1]

DOES ACCOUNTING EDUCATION AT THE SECONDARY EDUCATION LEVEL MEET SECTORAL NEEDS? A QUALITATIVE EVALUATION FROM THE PERSPECTIVE OF ACCOUNTING PROFESSIONALS

Oktay ŞENYİĞİT*

Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÖZDEMİR**

Prof. Dr. Hikmet ULUSAN***

ÖZ

Muhasebe eğitiminin niteliği, sektörün ihtiyaç duyduğu ara eleman açığının giderilmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmada, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminin teorik ve uygulamalı boyutlarıyla sektör ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, muhasebe meslek mensuplarının perspektifinden değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ve fenomenoloji deseniyle yürütülen çalışmada, Yozgat ilinde faaliyet gösteren 12 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş; veriler içerik ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda eğitim sisteminin yapısı ve işleyişi, öğrenci yeterlilikleri ve uyum düzeyi ile iş dünyasına entegrasyon ve beklentiler olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Bulgular; ortaöğretim muhasebe eğitiminin içerik ve uygulama açısından sektör gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığını, teorik bilgilerin mesleki pratiğe

[1] Bu makale, Yozgat Bozok Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Prof. Dr. Hikmet ULUSAN (Birinci Danışman) ve Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÖZDEMİR (İkinci Danışman) danışmanlığında Oktay ŞENYİĞİT tarafından hazırlanan "Ortaöğretim Düzeyinde Verilen Muhasebe Eğitiminin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Yozgat Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

* Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, oktaysenyigit666@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0009-0007-6893-4220

** Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, nurettin.ozdemir@bozok.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6101-3030

*** Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hikmet.ulusan@bozok.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9527-4319

Makale Geliş Tarihi: 30.09.2025
Kabul Tarihi: 10.08.2026

dönüştürülmesinde güçlükler yaşandığını, muhasebe paket programlarının yeterince öğretilemediğini ve müfredatın güncel mevzuat ile dijital dönüşüm süreçlerine uyum sağlayamadığını ortaya koymaktadır. Çalışma, uygulama yeterliliği, dijitalleşme, sektör beklentileri ve mesleki beceri kazandırma boyutlarını muhasebe meslek mensuplarının birincil deneyimleri aracılığıyla ele alarak hem yöntemsel hem de tematik açıdan ilgili literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe Eğitimi, Ortaöğretim, Muhasebe Meslek Mensupları, Nitel Araştırma, Dijitalleşme.

ABSTRACT

The quality of accounting education plays a critical role in addressing the sector's demand for qualified intermediate-level personnel. This study evaluates the extent to which accounting education provided at the secondary school level meets sectoral needs in terms of both its theoretical and practical dimensions, from the perspective of accounting professionals. Adopting a qualitative research approach with a phenomenological design, semi-structured interviews were conducted with 12 Certified Public Accountants operating in Yozgat, and the data were subjected to content and descriptive analysis. The analysis yielded three themes, namely the structure and functioning of the education system, student competencies and adaptation, and integration into the business world and expectations. The findings reveal that secondary school accounting education falls short of meeting sectoral requirements in terms of both content and application, and that students face considerable difficulty in translating theoretical knowledge into professional practice. Moreover, accounting software packages are not taught with sufficient depth, and the curriculum lags behind current legislative developments and digital transformation processes. By examining the dimensions of practical competence, digitalisation, sectoral expectations and vocational skill development through the first-hand professional experiences of practising accountants, the study aims to fill a gap in the existing literature both methodologically and thematically.

Keywords: Accounting Education, Secondary Education, Accounting Professionals, Qualitative Research, Digitalisation.

1. GİRİŞ

Muhasebe, ticari faaliyet gösteren işletmeler için en önemli departmanlardan biridir (Özçelik vd., 2017, s.198). İşletmeler, ticari faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla muhasebe departmanlarında çalışacak eğitimli personele ihtiyaç duyarlar. Bazı işletmeler kendi bünyelerinde kurdukları muhasebe departmanlarında muhasebe işlemlerini yürütürken bazıları ise bağımsız olarak çalışan Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM)'lerden hizmet alarak yürütmektedirler. Özel sektörde faaliyet gösteren işletme sayısındaki artışın yanı sıra kamu kurumlarında gerçekleştirilen muhasebe işlemlerinin çoğalması, muhasebe meslek mensuplarına duyulan ihtiyacı da artırmıştır. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi ve özellikle muhasebe alanındaki ara eleman sorununun giderilebilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri (MTAL) ile Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) önemli bir görev üstlenmektedir. Söz konusu ortaöğretim kurumlarında, MEB çerçeve öğretim programı (MEB, 2024a) doğrultusunda yürütülen muhasebe eğitimi ile öğrencilere teorik bilgi aktarılırken SMMM'ler ve işletmelerde gerçekleştirilen staj uygulamaları sayesinde uygulamaya yönelik bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. Böylece okul ortamında verilen teorik eğitim ile uygulama faaliyetleri bütünleştirilerek sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte istihdam edilecek elemanlarda aranan kriterler de sürekli değişmektedir (Buyruk, 2018, s.601). Kişilerin sadece belirli alanlarda yetkin olması, istihdam kriterlerini karşılama noktasında yetersiz kalırken uygun ve ekonomik şartlarda istihdam edilmeyi bekleyen kişilerin birçok alanda yetkinlik düzeylerini artırmaları gerekmektedir. Özellikle muhasebe gibi dinamik bir sektörde bu ihtiyaç kendini daha fazla hissettirmektedir. Muhasebe alanında istihdam edilmesi beklenen bireylerin yalnızca teorik bilgiye değil, aynı zamanda gelişmiş mesleki becerilere de sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü teorik düzeyde edinilen bilgilerin uygulamaya aktarılmasında çeşitli sorunlarla karşılaşılabilmektedir (Atabay, 2020, s.314). Bunun yanında birçok sektörde etkisini gösteren dijital dönüşüm süreci, muhasebe uygulamalarını ve muhasebe eğitimini de önemli ölçüde etkilemiştir. E-imza, e-belge, e-defter ve e-beyanname gibi işlemlerin elektronik ortamda yürütülmesi (GİB Faaliyet Raporu, 2024), muhasebe eğitimi alan bireylerin dijital sistemlere uyum sağlayabilen ve teknolojik gelişmeleri takip edebilen

kişiler olmasını zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca muhasebe alanında çalışacak bireylerin zamanı etkin kullanma, etkili iletişim kurma, ekip çalışmasına uyum sağlama, mesleki disipline sahip olma ve etik kurallara uygun davranma gibi kişisel becerilere de sahip olmaları beklenmektedir (Aksu & Tursun, 2019, s.19).

Bu çalışmada, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminin teorik ve uygulamaya yönelik boyutlarıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda teorik eğitim faaliyetleri, MTAL ve MESEM'lerde uygulanan çerçeve öğretim programı doğrultusunda ele alınırken; uygulamalı eğitim faaliyetleri ise öğrencilerin staj yaptıkları işletmelerde edindikleri mesleki beceriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmada, ortaöğretim düzeyindeki muhasebe eğitiminin uygulama sürecinde ortaya çıkan eksiklikler ve karşılaşılan sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) verilerine göre, 2025 yılı itibarıyla Yozgat ilinde faaliyet gösteren toplam 183 SMMM bulunmaktadır (TÜRMOB, 2025). Araştırmanın hedef kitlesi olarak bahsedilen muhasebe meslek mensupları belirlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kapsamında fenomenolojik desen ile yürütülen çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 12 muhasebe meslek mensubu ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan veriler, MAXQDA Analytics Pro 2024 programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu çalışmada, literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak nitel araştırma yönteminin benimsenmesi ve hedef kitle olarak muhasebe meslek mensuplarının belirlenmesi nedeniyle çalışmanın literatüre farklı bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında öncelikle ortaöğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitimine ilişkin kavramsal çerçeve ortaya konulmuş, ardından konuya ilişkin literatür incelemesine ve araştırma metodolojisine yer verilmiştir. Son bölümde ise araştırma bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiş ve çeşitli öneriler sunularak çalışma tamamlanmıştır.

2. ORTAÖĞRETİM DÜZEYİNDE VERİLEN MUHASEBE EĞİTİMİ

Ortaöğretim düzeyinde muhasebe eğitimi, MTAL ve MESEM olmak üzere iki farklı okul türünde verilmektedir. MEB, 2023 yılında yayımladığı yeni çerçeve öğretim programıyla birlikte muhasebe eğitimine ilişkin yeni düzenlemeler yapmıştır. Bu kapsamda muhasebe alanında muhasebe dalı ve dış ticaret dalı olmak üzere iki farklı dal tanımlaması yapmıştır. Çalışmanın da konusunu oluşturan muhasebe dalı ile ilgili öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve yetkinlikler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2024b):

- Yeni çağ becerileri ve tasarım odaklı düşünme yaklaşımı doğrultusunda ihtiyaç duyulan konularda mesleki gelişim sağlayacak beceriler kazanma,
- Temel muhasebe uygulama ve işlemlerini mevzuatına uygun şekilde yapma,
- Mesleki matematik işlemleri yapma,
- Kelime işlemci, elektronik tablolama ve sunu hazırlama programlarını kullanabilme,
- Ekonomik hayatın gerekli kıldığı temel bilgi ve beceriler ile ilgili kendini geliştirme,
- Tuşlara doğru teknikle vurarak süreli metin yazma,
- Muhasebe paket programlarını kullanarak ön muhasebe işlemlerini ve muhasebe kayıtlarını yapma,
- Girişimcilik ve işletme yönetimi kavramları ve uygulamaları konusunda kendini geliştirme,
- Vergi ve beyannameler ile ilgili kavramları tanıma, uygulama ve işlemlerini yapma,
- Şirketler muhasebesi işlemlerini mevzuata uygun olarak yapma,
- Ürün ve hizmet maliyet kayıtlarını mevzuata uygun olarak yapma,
- İş ve sosyal güvenlik hukuku konusunda kendini geliştirme.

Belirlenen bu kazanımlar, öğrencilerin yalnızca teorik bilgi edinmesini değil aynı zamanda uygulamaya yönelik mesleki yeterlilikler kazanmasını da amaçlamaktadır. Bu yönüyle muhasebe eğitimi, bireylerin bilgi, beceri ve üretkenlik düzeylerini artırmayı esas alan İnsan Sermayesi Teorisi ile ilişkilendirilebilir (Becker, 1964). Ayrıca öğretim programında yer alan beceri odaklı

yaklaşım, eğitim süreçlerinin öğrencilerin belirli yeterlilikleri kazanmasına dayandırıldığı Yeterlilik Temelli Eğitim Yaklaşımı ile de örtüşmektedir (Mulder, 2014). Bununla birlikte söz konusu kazanımlar; problem çözme, eleştirel düşünme, dijital okuryazarlık, girişimcilik ve uygulama becerileri gibi çok boyutlu yeterlilikleri merkeze alan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM)'nin beceri temelli eğitim anlayışıyla da uyum göstermektedir. TYMM'de öğrencilerin yalnızca akademik bilgiyle değil aynı zamanda mesleki, sosyal ve dijital yetkinliklerle donatılması hedeflenmekte olup muhasebe alanında belirlenen kazanımlar da bu yaklaşım doğrultusunda şekillenmektedir (MEB, 2025).

Teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin etkisiyle birlikte muhasebe mesleğinde önemli değişimler yaşanmış ve muhasebe profesyonellerinin daha fazla yetkinliğe sahip olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu durum, muhasebe alanında verilen eğitimin de gözden geçirilerek eğitim faaliyetlerinde önemli değişikliklerin yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Coyne vd., 2016, s.167). Bu doğrultuda, MTAL'lerde 4 yıl boyunca verilen muhasebe eğitim müfredatı yeniliklere uyum sağlayacak şekilde revizyonlara tabi tutulmuştur. Her yıl güncellenen muhasebe alanı çerçeve öğretim programları da bu sürecin bir göstergesidir. Çerçeve öğretim programı, muhasebe eğitiminin güncel ihtiyaçlara uygun hale getirilmesi ve sektördeki değişimlere ayak uydurulması amacıyla sürekli yenilenmeye devam etmektedir. Eğitim programlarının dijitalleşme süreçlerine uyum sağlayacak şekilde güncellenmesi, teknoloji ile öğretim süreçlerinin bütünleşmesini esas alan Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB/TPACK) yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir (Mishra & Koehler, 2006). Ayrıca dijital dönüşüm, veri okuryazarlığı ve teknoloji kullanım becerilerinin eğitim süreçlerine entegre edilmesi, TYMM'nin dijital yetkinlik ve çağın gerektirdiği becerileri öğrencilere kazandırma hedefleriyle de paralellik göstermektedir (MEB, 2025).

Ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitimi MTAL'lerin yanı sıra MESEM'lerde de verilmektedir. MEB tarafından 2021 yılında yayımlanan çerçeve öğretim programı ile MESEM'lerde muhasebe bölümü açılmıştır. Dört yıllık bir eğitim sürecini kapsayan bu programın 11. sınıfını başarıyla tamamlayan öğrencilere kalfalık belgesi, 12. sınıfını başarıyla tamamlayan öğrencilere ise ustalık belgesi verilmektedir. Ayrıca, fark derslerini (Türk dili ve edebiyatı, matematik ve tarih dersleri) başarıyla tamamlayan öğrencilere kalfalık ve ustalık belgelerinin yanı sıra muhasebe programı ile ilgili ortaöğretim

diploması da verilmektedir. MESEM'lerde uygulanan muhasebe programı ile öğrencilere genel muhasebe, bilgisayarlı muhasebe, şirketler muhasebesi, maliyet muhasebesi, vergi ve beyannameler, girişimcilik ve işletme yönetimi ile ilgili bilgi, beceri ve yetkinliklerin kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2024c).

MESEM'lerde uygulanan işyeri temelli eğitim modeli, öğrencilerin teorik bilgileri uygulama ortamında deneyimleyerek öğrenmelerini amaçlamaktadır. Bu durum, öğrenmenin deneyim yoluyla gerçekleştiğini savunan Deneyimsel Öğrenme Teorisi ile açıklanabilir (Kolb, 1984). Ayrıca öğrencilerin doğrudan iş yaşamına hazırlanmasını hedefleyen bu yapı, eğitim ile iş gücü piyasası arasındaki uyuma odaklanan Okuldan İşe Geçiş Yaklaşımı ile de ilişkilendirilebilir (Ryan, 2001). Bununla birlikte iş temelli öğrenme anlayışı, öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmesini merkeze alan TYMM'nin uygulama odaklı eğitim yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Modelde öğrencilerin gerçek yaşam problemleriyle karşılaşmaları, mesleki deneyim kazanmaları ve öğrenme süreçlerine aktif katılım sağlamaları önemsenmekte olup MESEM'lerde uygulanan işyeri temelli eğitim modeli bu yaklaşımın mesleki eğitim alanındaki yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir (MEB, 2025).

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatürde muhasebe eğitimine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların büyük ölçüde muhasebe eğitiminin yeterliliği, teori–uygulama dengesi, staj süreçleri, sektör beklentileri, etik farkındalık ve dijital dönüşüm boyutlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışmaların önemli bir kısmında ortak olarak mevcut muhasebe eğitiminin iş yaşamının beklentilerini tam anlamıyla karşılayamadığı, uygulama boyutunun yetersiz kaldığı ve müfredatların güncel gelişmelere uyum sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

İmamoğlu (2010), Çiftci ve Çemrek (2018), Pehlivan ve Karlıklı (2018), Göksu (2019), Ertaş ve Şimşek (2020) ile Karkacıer ve Nayman Hamamcı (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitiminin mevcut yapısını değerlendirmeye odaklanmıştır. Bu çalışmaların ortak yönü, teori ile uygulama arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekmeleri ve öğrencilerin uygulama becerilerinin yeterli

düzeyde gelişmediğini ortaya koymalarıdır. Özellikle İmamoğlu (2010) ile Göksu (2019), eğitim süreçleri ile iş piyasasının beklentileri arasında önemli farklılıklar bulunduğunu belirtirken Pehlivan ve Karlıklı (2018), mevcut muhasebe eğitiminin mesleğin gerektirdiği becerileri kazandırmada yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Ertaş ve Şimşek (2020), verilen eğitimin sektör beklentilerini genel olarak karşıladığını ancak öğrencilerin kazanımları uygulama düzeyinde yeterince içselleştiremediklerini tespit etmişlerdir. Çiftci ve Çemrek (2018) ise öğrenci ve öğretmen görüşlerini birlikte değerlendirerek ders materyallerinin güncel olmadığını ve akademik başarısı düşük öğrencilerin muhasebe eğitimine yönelik daha olumsuz tutum geliştirdiklerini ortaya koymuşlardır. Karkacıer ve Nayman Hamamcı (2020) tarafından yapılan çalışma ise öğrenci profilleri ve okul tercih nedenlerine odaklanarak öğrencilerin meslek liselerini daha çok iş bulma kolaylığı nedeniyle tercih ettiklerini göstermiştir.

Literatürde staj ve işletmede beceri eğitimi süreçlerini ele alan çalışmalar da önemli bir yer tutmaktadır. Özkan (2013), öğrencilerin staj öncesinde işletme kuralları ve beklentileri hakkında bilgilendirilmesinin staj sürecinin verimliliğini artırdığını belirtirken, öğrencilerin işletmedeki tüm süreçlere aktif katılım sağlamalarının öğrenme düzeylerini olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Çiftci ve Çemrek (2018) ile Göksu (2019) ise staj uygulamalarının teorik bilgilerin uygulamaya aktarılmasına katkı sağladığını belirtmekle birlikte mevcut staj sürelerinin ve uygulama süreçlerinin yetersiz kaldığını vurgulamışlardır. Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, uygulamalı eğitimin muhasebe eğitimindeki öneminin kabul edildiği ancak uygulama süreçlerinin daha sistematik ve sektör odaklı hale getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Muhasebe eğitiminin etik boyutuna yönelik gerçekleştirilen çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Ceylan ve Terzi (2016), muhasebe öğrencilerinin meslek etiğine ilişkin bilgi ve algı düzeylerini inceleyerek etik eğitimi alan öğrencilerin meslek etiği algılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu yönüyle çalışma, muhasebe eğitiminde yalnızca teknik becerilerin değil etik farkındalığın da önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Son yıllarda muhasebe eğitimine yönelik çalışmaların önemli ölçüde dijitalleşme ve teknoloji odaklı bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Işık ve Kıllı (2022), işletmelerin muhasebe paket programlarını kullanım düzeylerini inceleyerek muhasebe süreçlerinde dijital araç kullanımının yaygınlaştığını

ortaya koymuşlardır. Pargmann vd. (2023), Sugahara vd. (2024) ve Preslav vd. (2025) ise dijital dönüşümün muhasebe eğitimi üzerindeki etkilerini farklı boyutlarıyla ele almışlardır. Bu çalışmaların ortak yönü, muhasebe eğitiminin dijitalleşme süreçlerine uyum sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamalarıdır. Pargmann vd. (2023), veri yönetimi, süreç yönetimi ve dijital yetkinliklerin müfredatlara entegre edilmesi gerektiğini ifade ederken; Sugahara vd. (2024), öğrencilerin bulut muhasebe teknolojilerini kullanma niyetlerini etkileyen faktörleri inceleyerek teknoloji kullanım fırsatlarının artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Preslav vd. (2025) ise yapay zekâ ve dijital araç kullanımının muhasebe alanında yeni beceri gereksinimleri ortaya çıkardığını ve muhasebe çalışanlarının bu teknolojileri öğrenmeye yönelik güçlü bir eğilim gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Çalışmalar yöntemsel açıdan değerlendirildiğinde ise araştırmaların büyük çoğunluğunun nicel yöntemlere dayalı olduğu ve genellikle anket tekniği kullanılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte bazı çalışmalar öğrenci görüşlerine odaklanırken, bazıları öğretmen, işletme veya sektör beklentileri üzerinden değerlendirmeler yapmıştır. Bununla birlikte literatürde, muhasebe meslek mensuplarının doğrudan deneyim ve gözlemlerini ortaya koyan nitel araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca dijitalleşme, yapay zekâ ve teknoloji kullanımına yönelik çalışmaların büyük ölçüde yükseköğretim düzeyinde yoğunlaştığı; ortaöğretim düzeyindeki muhasebe eğitimini bu boyutlar çerçevesinde ele alan araştırmaların ise yeterli düzeyde olmadığı dikkat çekmektedir.

Genel olarak literatürde yer alan çalışmalar, muhasebe eğitiminin uzun yıllardır teori–uygulama uyumsuzluğu, güncelliğini yitiren müfredatlar, yetersiz staj uygulamaları ve sektör beklentileriyle tam uyum sağlayamama gibi temel sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Özellikle dijital dönüşüm süreçleriyle birlikte muhasebe mesleğinde meydana gelen değişimler, muhasebe eğitiminden beklenen yeterlilikleri de önemli ölçüde değiştirmiştir. OECD (2024) ve Avrupa Birliği (2025) tarafından yayımlanan raporlarda da dijital okuryazarlık, teknoloji kullanımı, problem çözme, iş temelli öğrenme ve uygulamalı eğitim becerilerinin mesleki eğitimin temel bileşenleri hâline geldiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda muhasebe eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktaran bir yapıdan çıkarılarak dijital dönüşüme uyum sağlayan, sektör ihtiyaçlarını dikkate alan ve öğrencilerin uygulama becerilerini geliştiren

bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu çalışma, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitimini; uygulama yeterliliği, dijitalleşme, sektör beklentileri ve mesleki beceri kazandırma boyutları kapsamında muhasebe meslek mensuplarının görüşleri doğrultusunda değerlendirerek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

4. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, yöntemi, deseni, evreni, örneklemi ve sınırlılıklarına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında kullanılan görüşme formu ve görüşme yaklaşımı açıklanmış; araştırmacının konumu, geçerlik ve güvenirlik, verilerin analiz süreci ve elde edilen bulgular ayrıntılı olarak sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitimini teorik ve pratik boyutlarıyla değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda, teorik eğitim faaliyeti MTAL ve MESEM'lerde uygulanan çerçeve öğretim programına göre, pratik eğitim faaliyeti ise öğrencilerin staj yaptıkları işletmelerde edindikleri uygulama becerilerine göre ele alınmıştır. Çalışmada, muhasebe mesleğinin ihtiyaç duyduğu ara elemanların yetiştirilmesi sürecinde hem MTAL ve MESEM'lerin rolü ve önemi hem de muhasebe alanı çerçeve öğretim programının etkinlik düzeyi incelenmiştir. Ayrıca çalışmada, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminin uygulama sahasında ortaya çıkardığı eksikliklerin ve sorunların tespiti yapılmıştır. Bu amaçla çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının bakış açısıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitimi, öğrencilerin mesleki bilgi, beceri ve uygulama yeterliliklerini kazanmalarında ne ölçüde etkili olmaktadır?
- Ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminde teori ile uygulama arasındaki denge ve uygulamalı eğitim süreçlerinin yeterlilik düzeyi nasıldır?
- Ortaöğretim düzeyinde uygulanan muhasebe müfredatı ve ders içerikleri, sektörün güncel ihtiyaçları ile dijital dönüşüm süreçlerine ne ölçüde uyum sağlamaktadır?

- Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin staj ve işyeri uygulama süreçlerinde karşılaştıkları temel sorunlar nelerdir?
- Muhasebe meslek mensuplarının ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminin geliştirilmesine yönelik **önerile**ri nelerdir?

4.2. Araştırma Yöntemi ve Deseni

Çalışmada, istenilen verilerin toplanması amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, "*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*" olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021, s.37). Muhasebe meslek mensuplarıyla yüz yüze görüşmeler yapılarak onların muhasebe eğitimine ilişkin algılarının ortaya konulması ve derinlemesine bilgi toplanması amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmalar, yöntem ve teknik açısından sabit ya da standart bir çerçevesinin olmaması nedeniyle nicel araştırmalardan farklılık arz etmektedir (Akman Dömbekci & Erişen, 2022, s.141). Bu nedenle nitel araştırmaların bir desene uygun olarak planlanması gerekmektedir. Bu çalışmada, araştırma deseni olarak olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, etkili, duygusal ve sıklıkla yoğun insan deneyimlerini çalışmak için uygun bir yaklaşımdır (Merriam, 2018, s.26). Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebe eğitiminin etkinliğine ilişkin deneyimlerini tespit etmek amacıyla olgu bilim deseni tercih edilmiştir.

4.3. Araştırma Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini, Yozgat SMMM Odası'na kayıtlı 183 bağımsız SMMM oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise ölçüt tabanlı örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. LeCompte ve Preissle (1993)'e göre; ölçüt tabanlı örnekleme yönteminde çalışmanın amacına ulaşılması için katılımcılara ilişkin özellikler listelenir ve bu listede yer alan özelliklerle eşleşen kişilerin örnekleme dahil edilmesi sağlanır (Merriam, 2018, s.77). Bu çalışmanın örneklemi belirlenirken ortaöğretim düzeyinde eğitim alan öğrencilere hem önceki dönemlerde hem de halihazırda staj ya da istihdam imkânı sağlayan muhasebe meslek mensupları olmasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla çalışmada, belirtilen kriterleri sağlayan 12 SMMM örnekleme dahil edilmiştir. Nitel

araştırmalarda örneklem büyüklüğü istatistiksel yöntemlerle belirlenememesine rağmen veri doygunluğu ile örneklem sayısına karar verilebilmektedir. Görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin tekrarlamaya başlaması durumunda veri doygunluğuna ulaşıldığı ve dolayısıyla yeterli örneklem sayısına ulaşıldığı varsayılmaktadır (Akçay ve Koca, 2024, s.833-834). Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin kendini tekrar etmeye başlaması ve yeni bilgilerin alınamaması nedeniyle 12. kişi ile yapılan görüşmeden sonra veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Patton (2005), Creswell (2013), Neuman (2014), Rubin ve Babbie (2016)'ye göre olgu bilim deseninde yapılan nitel araştırmalarda örneklem sayısının 5 ile 25 katılımcı arasında yeterli olabileceği ifade edilmektedir (Baltacı, 2018, s.263).

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışmanın yalnızca Yozgat ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına yönelik yapılması en büyük sınırlılıklardan biri olarak görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan meslek mensuplarının görüşme sorularına verdikleri cevapların subjektif olması da çalışmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

4.4. Görüşme Formu ve Görüşme Yaklaşımı

Görüşme formu, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemine uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulaması için Bozok Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 19/02/2025 tarihli ve 22/20 sayılı kararı ile izin alınmıştır. Ayrıca görüşmeye dahil olan tüm katılımcılardan "Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu" alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, görüşme öncesinde yapılandırılmış sorulardan oluşması, soruların esnek bir şekilde hazırlanmış olması, görüşme yapılacak meslek mensuplarından detaylı ve özel bilgiler elde edilmesi gibi avantajları sebebiyle tercih edilmiştir. İki bölüm halinde hazırlanan formun birinci bölümünde katılımcılara ilişkin demografik bilgilere yer verilirken ikinci bölümünde ise ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminin verimlilik düzeyinin değerlendirilmesine ilişkin sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde yer alan sorular; staj faaliyeti (Özkan, 2013; Göksu, 2019), ortaöğretim kurumlarında verilen teorik ve uygulamalı eğitim (Karkacıer ve Nayman Hamamcı, 2020), paket program kullanımı (Işık & Kıllı, 2022), teorik eğitimin pratiğe dönüştürülmesi (Çiftci & Çemrek, 2018; Ertaş & Şimşek, 2020), dijital dönüşüme uyum (Pargmann vd., 2023), kişisel

beceriler (etkili iletişim, çalışma hayatına uyum, disiplin, ekiple çalışma becerisi, etik kurallara uygun davranma, zamanı verimli kullanma vb.) (Ceylan & Terzi, 2016; Aksu & Tursun, 2019) ile muhasebe meslek mensuplarının sorunların çözümüne yönelik önerileri kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. İlgili literatürden yararlanılarak hazırlanan taslak görüşme soruları; hem muhasebe alanında görev yapan akademisyenlerin hem nitel araştırma konusunda uzman olan akademisyenlerin hem de muhasebe meslek mensuplarının görüşleri alınarak nihai haline kavuşturulmuştur. Formda, demografik bilgilerin yanı sıra 10 tane ana soruya yer verilmiş olup alt sorular ile konu ile ilgili derinlemesine bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırmalar genel itibarıyla gözlem, görüşme ve doküman inceleme yöntemleri kullanılarak yapılmaktadır. Bu çalışmada muhasebe meslek mensuplarının, ortaöğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitiminin değerlendirilmesine ilişkin görüşlerini almak amacıyla görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Yozgat ilinde faaliyetlerini sürdüren muhasebe meslek mensuplarının örnekleme dahil edilmesi ve katılımcıların kolay ulaşılabilir olması nedeniyle tüm katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, veri kaybının önlenmesi amacıyla ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır.

4.5. Araştırmacının Konumu

Çalışmada yer alan bir araştırmacı, MEB'e bağlı MTAL'lerde 13 yıldır muhasebe ve finansman alanında öğretmenlik görevini yürütmektedir. İlgili araştırmacı, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminde eğitici olarak aktif rol alırken aynı zamanda öğrencilerin staj faaliyetlerini koordine etmektedir. Bu anlamda hem muhasebe eğitim faaliyetlerine hem de muhasebe uygulama faaliyetlerine oldukça hâkim bir pozisyona sahiptir. Araştırmada yer alan diğer iki kişi ise muhasebe alanında akademisyen olarak görev yapmaktadırlar. Daha önce gerek muhasebe alanında gerekse nitel araştırma alanında çalışmalar yapan akademisyenler, araştırmanın amacına ulaşması ve niteliğinin artırılması için önemli katkılar sunmuşlardır. Araştırmanın 3 kişi tarafından yürütülmesi, elde edilen verilerin analizinin objektif bir şekilde yapılması açısından da büyük önem arz etmektedir.

4.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda, elde edilen bulguların inandırıcılığı ve bilimsel niteliği açısından geçerlik ve güvenirlik büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla

araştırmalarda genellikle inandırıcılık, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütleri kullanılmaktadır (Lincoln & Guba, 1985). İnandırıcılığın sağlanabilmesi amacıyla katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler ayrıntılı biçimde raporlanmakta ve elde edilen veriler doğrudan alıntılarla desteklenmektedir (Shenton, 2004). Ayrıca veri toplama sürecinin sistematik bir şekilde yürütülmesi, görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınması ve analiz sürecinin ayrıntılı olarak açıklanması araştırmanın tutarlılığını artırmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Araştırma sürecinde elde edilen verilerin araştırmacı yorumlarından bağımsız olarak sunulması ve analiz sürecinin şeffaf bir biçimde açıklanması ise teyit edilebilirliğin sağlanmasına katkı sunmaktadır.

Bu çalışmada geçerlik ve güvenirliğin sağlanması amacıyla verilerin toplanması süreci bir araştırmacı tarafından sistematik bir şekilde yürütülmüş olup elde edilen veriler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ayrıca elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından dikkatli bir şekilde incelenerek ayrı ayrı kodlamalar yapılmıştır. Daha sonra üç araştırmacının katıldığı bir toplantı kapsamında daha önce yapılan kodlamaların ortak, benzer ve farklı olanları belirlenmiştir. Kodlama yapmayan üçüncü araştırmacının görüşleri de alınarak çalışmada kullanılacak kodlara karar verilmiştir. Diğer taraftan katılımcı görüşleri doğrudan alıntılarla verilerek araştırmanın bilimsel geçerliği ve güvenirliği artırılmıştır.

4.7. Verilerin Analizi ve Bulgular

Bu çalışmada, ortaöğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitiminin değerlendirilmesi amacıyla Yozgat SMMM Odası'na kayıtlı 12 SMMM ile görüşme yapılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınarak verilerin transkripsiyonu yapılmıştır. Daha sonra Microsoft Word dosyasına aktarılan veriler, MAXQDA Analytics Pro 2024 programında içerik ve betimsel analize tabi tutulmuştur. **İki araştırmacı tarafından yapılan kodlamaların üçüncü araştırmacının** katılımıyla değerlendirilmesi sonucunda analiz sürecinde kullanılacak kodlar belirlenmiştir. Daha sonra birbirleriyle ilişkili kodlar kategoriler altında, kategoriler de uygun temalar altında toplanarak verilerin analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, demografik özelliklere ilişkin bilgiler ve muhasebe meslek mensuplarının ortaöğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitimine ilişkin değerlendirmeleri başlıklarında sunulmuştur.

4.7.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bilgiler

Araştırma kapsamında görüşme yapılan 12 muhasebe meslek mensubunun katılımcı kodu, cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, deneyim süreleri ve toplam görüşme sürelerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcı Kodu, Cinsiyet, Yaş, Öğrenim Durumu, Deneyim Süresi ve Görüşme Süreleri

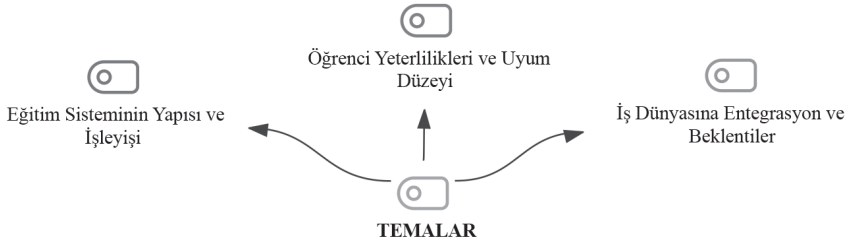
Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Deneyim	Görüşme Süresi (dk)
SMMM 1	Erkek	36-45	Lisans	11-15	32
SMMM 2	Erkek	46-55	Lisans	21-25	27
SMMM 3	Erkek	56-65	Lisans	26+	35
SMMM 4	Erkek	46-55	Lisans	26+	42
SMMM 5	Kadın	46-55	Lisans	26+	36
SMMM 6	Erkek	46-55	Lisans	16-20	43
SMMM 7	Erkek	66+	Lisans	26+	39
SMMM 8	Erkek	46-55	Lisans	26+	25
SMMM 9	Erkek	36-45	Lisans	16-20	29
SMMM 10	Erkek	56-65	Lisans	26+	48
SMMM 11	Erkek	36-45	Lisans	6-10	24
SMMM 12	Erkek	36-45	Lisans	16-20	28

Tablo 1'de yer alan bilgilere göre araştırmaya dahil olan ve SMMM 1, SMMM 2 şeklinde kodlanan meslek mensuplarının 1'i kadın, 11'i erkektir. Meslek mensuplarının 4'ü 36-45, 5'i 46-55, 2'si 56-65 ve 1'i de 66+ yaş aralığındadır. Tamamı lisans mezunu olan meslek mensuplarının deneyim sürelerine bakıldığında ise 1'inin 6-10, 1'inin 11-15, 3'ünün 16-20, 1'inin 21-25 ve 6'sının da 26+ deneyime sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin toplam süreleri 408 dakika olup ortalama görüşme süresi 34 dakika olarak gerçekleşmiştir. En uzun görüşme süresi 48 dakika olurken en kısa görüşme süresi ise 24 dakika olmuştur.

Yukarıda yer alan bilgiler değerlendirildiğinde; katılımcıların tamamının lisans mezuniyetine sahip, tamamına yakınının erkek, çoğunluğunun 46-55 yaş aralığında, yarısının 26 yıl ve üzeri deneyime sahip olduğu tespit edilmiştir.

4.7.2. Ortaöğretim Kurumlarında Verilen Muhasebe Eğitiminin Değerlendirilmesi

Muhasebe meslek mensuplarının bakış açısıyla ortaöğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitiminin değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırmada katılımcılara 10 tane ana soru ile destekleyici nitelikte alt sorular yöneltilmiştir. 12 katılımcı ile yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin analizi sonucunda toplam 63 tane kod, bu kodların ilişkili olduğu 10 tane kategori ve bu kategorilerin ait olduğu 3 tane tema belirlenmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan temalar Şekil 1'de sunulmuştur.

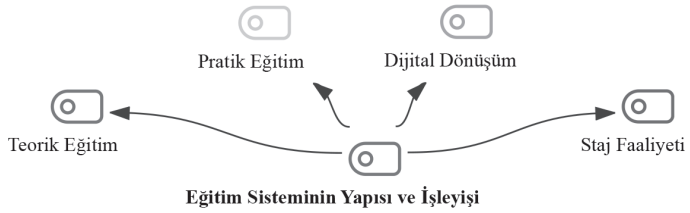

Şekil 1. Verilerin Analizinde Kullanılan Temalar

Şekil 1'de yer aldığı üzere verilerin kodlanması sonucu "TEMA 1-Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi", "TEMA 2-Öğrenci Yeterlilikleri ve Uyum Düzeyi" ve "TEMA 3-İş Dünyasına Entegrasyon ve Beklentiler" isimli 3 tane tema oluşturulmuştur. Verilerin analizi belirlenen temalar çerçevesinde yapılmıştır.

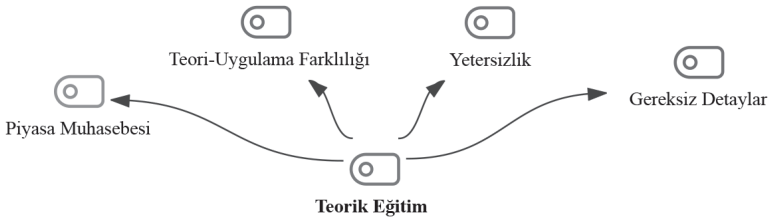
4.7.2.1.Eğitim Sisteminin Yapısının ve İşleyişinin Değerlendirilmesi

Katılımcılarla yapılan görüşmeler kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesi ile oluşturulan temalardan biri "Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi" temasıdır. Eğitim sisteminin yapısı ve işleyişi teması altında yer alan kategorilere ilişkin bilgiler Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişinin Değerlendirilmesine Yönelik Kategoriler

Şekil 2'de görüldüğü üzere Eğitim Sisteminin Yapısı ve İşleyişi teması altında 4 tane kategori yer almaktadır. İlgili tema altında yer alan kategorilere bakıldığında araştırmaya dahil olan muhasebe meslek mensuplarının muhasebe alanında verilen eğitim faaliyetini "Teorik Eğitim", "Pratik Eğitim", "Dijital Dönüşüm" ve "Staj Faaliyeti" kategorilerinde değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Teorik Eğitim" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 3. Teorik Eğitimin Değerlendirilmesi

Şekil 3'te yer alan bilgilere göre "Piyasa Muhasebesi", "Teori-Uygulama Farklılığı" "Yetersizlik" ve "Gereksiz Detaylar" gibi kodlar teorik eğitim kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla okulda verilen teorik eğitim ile iş hayatındaki muhasebe uygulamaları arasında ciddi uyumsuzlukların olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin okulda edindiği teorik bilgilerin gerçek muhasebe süreçlerini karşılamada yetersiz kaldığını ifade eden katılımcılar, özellikle fatura işleme, kayıt yapma ve vergi mevzuatını uygulama gibi konularda eksiklikler yaşandığını belirtmişlerdir. Katılımcı ifadelerine göre, muhasebe eğitiminin teorik düzeyde yapılması ve gereksiz detayların aktarılması nedeniyle öğrenciler birçok konuda yetersiz kalmaktadır. Katılımcılar, muhasebe eğitiminin gereksiz detaylardan arındırılarak sadeleştirilmesi, uygulama ağırlıklı hale getirilmesi ve piyasa koşullarına uygun şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Eğitim sisteminin yapısını ve işleyişini teorik eğitim üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

> *"Öğrencilerin okulda aldığı eğitimle, normal piyasa koşullarında bizim verdiğimiz eğitim çok farklıdır ve birbiriyle örtüşmemektedir. Temel muhasebe, şirketler muhasebesi, bilgisayarlı muhasebe ve genel muhasebe derslerinde yer alan bazı anlatımların gereksiz olduğu gözlemlenmek-*

tedir. Örneğin, öğrenciye mal alım-satımı, KDV ayrımı ve muhasebe kaydı anlatıldığında zaten gelir-gider işlemleri yapılmış olur; bu temel bilgiler yeterlidir. Ancak teori kısmında gereksiz ve fazla bilgi verilmesi öğrenciyi muhasebeden uzaklaştırmaktadır" (SMMM 1)

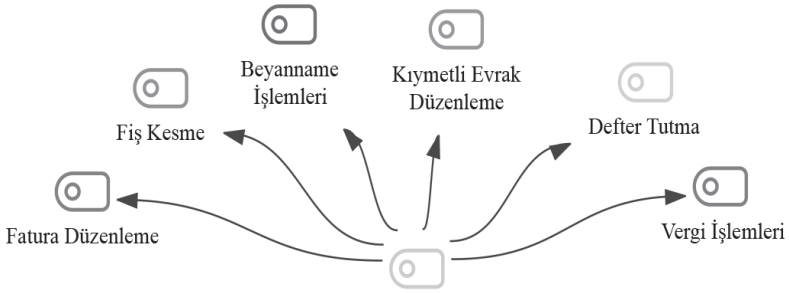
"Şu anki stajyer öğrenciler, okulda öğrendikleri bilgilerle gerçek muhasebe işlemleri arasında büyük farklar olduğunu görüyor. Çünkü okulda verilen teorik bilgilerle iş yerindeki uygulamalar birbiriyle örtüşmediği için, her ne kadar bir altyapı oluşsa da buraya geldiklerinde bambaşka bir tabloyla karşılaşıyorlar. Bu nedenle hem bilgi hem de uygulama açısından yetersiz kalıyorlar. Okuldaki teorik bilgi, tek başına yeterli olmuyor" (SMMM 2)

"Teorik eğitimle pratik eğitim birebir örtüşmüyor. Yani vatandaş öğrenimini bitirip buraya geliyor. Aslında muhasebenin temel mantığını, şablonunu öğrenmiş oluyor. Ama o şablonun içine girip, mesela faturayı tanısa bile 'Bu fatura' diyemiyor. Faturanın ne anlama geldiğini biliyor ama fatura üzerinde hangi kalem nereye yazılır, onu bilmiyor" (SMMM 4)

"Öğrenci buraya geldiğinde kafası karışıyor çünkü okulda aldığı bilgilerle burada karşılaştığı uygulamalar farklı. Okulda çok ayrıntılı ve kafa karıştırıcı bilgiler veriliyor, bu da öğrencinin kafasını karıştırıyor. Bence bu kadar ayrıntıya gerek yok; daha yüzeysel bilgiler verilip uygulamaya ağırlık verilmesi daha faydalı olur" (SMMM 7)

"Lise eğitimi sürecinde verilen eğitimin tamamen teori üzerine olması ve muhasebe piyasa işleyişi ile şartlarında öğrencinin çok işine yaramadığı hususunda düşüncelerim mevcut. Örnek olarak açıklamak gerekirse, yapılan muhasebe işlemlerinin vergi mevzuatı yönünden yorumlanması ve doğru muhasebe işlemlerinin yapılması gerekirken, bunlara haiz olmayan öğrencinin çelişkiler içerisinde öğrenme süreci oluşmakta ve bu durum öğrencilerin psikolojik baskı içinde olmasına sebep olmaktadır" (SMMM 12)

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Pratik Eğitim" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. Pratik Eğitimin Değerlendirilmesi

Şekil 4'te yer alan bilgilere göre "Fatura Düzenleme", "Fiş Kesme", "Beyanname İşlemleri", "Kıymetli Evrak Düzenleme", "Defter Tutma" ve "Vergi İşlemleri" olmak üzere 6 tane kod pratik eğitim kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla öğrencilerin vergi, beyanname, çek-senet, bordro, fiş ve fatura gibi temel muhasebe işlemlerinin pratik uygulamasında yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin teorik olarak bazı kavramları bilseler bile bu bilgilerin uygulamaya dökülmesi noktasında zorlandığını ifade eden katılımcılar, okullarda güncel mevzuata uygun bir eğitim verilmediği ve bu nedenle öğrencilerin uygulama sahasında büyük uyum sorunları yaşadığını dile getirmişlerdir. Eğitim sisteminin yapısını ve işleyişini pratik eğitim üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

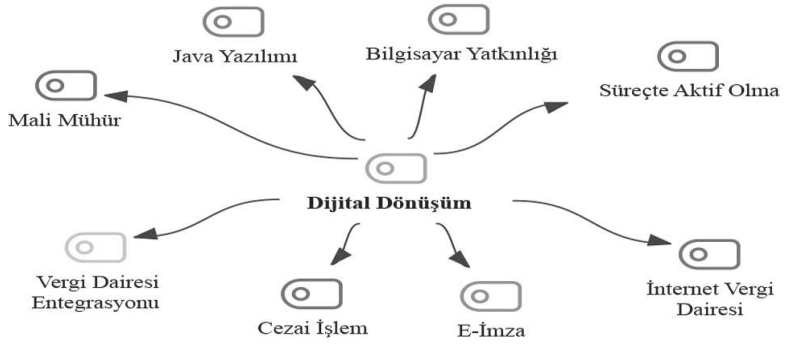
> *"Vergi, beyanname, çek-senet, bordro, fiş ve fatura kesme gibi alanlarda öğrencilerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Öğrenci, hangi tacirin hangi defteri tutması gerektiğini ayrıntılı olarak bilmeli; birinci sınıf tacir kimdir, ikinci sınıf tacir kimdir, serbest meslek erbabı kimdir gibi konuları öğrenmeli ve bu bilgileri uygulamalı olarak görmelidir. İşletmeyle ilgili muhasebe işlemleri yapılmadığında, faturalar düzenlenmediğinde doğabilecek sonuçları öngörememektedir ve bu da sıkıntı yaratmaktadır" (SMMM 1)*

> *"Şimdi, biraz önce de söyledim, gider kısıtı var. Devlet bir gider kısıtı getirmiş. ... Özellikle iletişim vergisinde bu konu geçerli. Bu gider mi sayılacak, yoksa malın maliyetine mi eklenecek? ... Oysa pratikteki uygulamalar çok daha detaylı olduğu için bu konularda öğrencilere detaylı bilgi verilmesi gerekiyor" (SMMM 3)*

"Vatandaş kavramları öğrenmiş olarak geliyor zaten. "Fatura nedir?" dediğin zaman, faturanın ne olduğunu biliyor. Ama uygulamaya geldiğinde, "Bu faturayı al da kaydını yap, üzerindeki bilgileri hesap planında ya da bilgisayarda uygula" dediğinde bunu beceremiyor" (SMMM 4)

"Beyannamelerin şekli ve gönderimi değişti. Çekler değişti, senet ve bono değişti. Defter tutma şekli tümüyle değişti; artık kâğıt ortamında defter yok, elektronik ortamda tutuluyor. Fiş kesme, fatura ve fatura yerine geçen belgelerden bazıları kaldırıldı ya da nadiren kullanılmaya başlandı. Örneğin, gider pusulası çok nadir kullanılıyor; belki bu belgeler okullarda daha az gösterilebilir. Fatura artık şekil itibariyle elektronik; kâğıt fatura yok, mailden maille geliyor, hatta faturayı görmeden sistemden işleniyor. En çok kullanılan belgeler hâlâ çek, senet, bono ve poliçe; bunlar güncelliğini koruyor. Beyannameler de güncel ve kullanılmaya devam ediyor ancak gönderim şekilleri değişti. Artık elde doldurma yok, "beyanname" diye bir form kalmadı. Verilen eğitimlerin güncel mevzuata uygun şekilde yenilenmesi ve sistemin bu değişikliklere göre düzenlenmesi gerekiyor" (SMMM 6)

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Dijital Dönüşüm" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 5'te yer almaktadır.

Şekil 5. Dijital Dönüşümün Değerlendirilmesi

Şekil 5'te yer alan bilgilere göre "Bilgisayar Yatkınlığı", "Java yazılımı" "E-İmza", "Vergi Dairesi Entegrasyonu", "Cezai İşlem", "İnternet Vergi Dairesi", "Süreçte Aktif" ve "Mali Mühür" olmak üzere 8 tane kod dijital dönüşüm kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel

itibarıyla öğrencilerin dijital dönüşüme ayak uydurabilmeleri için bilgisayara yatkın olmaları ve süreçte aktif olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar tarafından ayrıca dijital dönüşümün gereklilikleri olan java yazılımı, mali mühür, e-imza, internet vergi dairesi, vergi dairesi entegrasyonu gibi kavramlara ilişkin bilgi sahibi olmaları ve bu sayede cezai işlemlere maruz kalmayacakları ifade edilmiştir. Eğitim sisteminin yapısını ve işleyişini dijital dönüşüm üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

"Okullarda bilgisayarlı muhasebe gösteriliyor ancak Gelir İdaresi Başkanlığı ile bir entegrasyon bulunmuyor. Bu entegrasyon eksikliği nedeniyle öğrenciler okulda farklı bir sistem görseler de buraya geldiklerinde biz kullandığımız programı gösterip "şuradan fatura kes" desek, kesemezler; çünkü o programları okulda hiç görmemiş oluyorlar. Dijital dönüşümle birlikte yapılan işlemlerin tamamı artık dijital ortamda gerçekleşiyor. Eskiden evraklar elle, kâğıt üzerinde doldurulu-yordu, şimdi ise tüm işlemler bilgisayarda yapılıyor; KDV beyannamesi hazırlanıp, tek tuşla hiçbir müdahale olmadan paket hâlinde vergi dairesi sistemine gönderiliyor. Vergi dairesindeki memur, alınan ve satılan ürünleri, matrahı, KDV tutarını, ödeme yapılıp yapılmadığını, devreden KDV'yi, istisna olup olmadığını, kredi kartıyla yapılan tahsilatları kısacası her şeyi görebiliyor. Bu nedenle dijital dönüşüm sürecinde öğrencilerin bilgisayara yatkın olmaları ve okulda uygulamalı eğitim almaları gerekiyor" (SMMM 2)

"Öğrencilerin dijital dönüşümü takip edebilmesi için fiilen bu işin içinde olması gerekir ki o dijital dönüşümü de görebilsin. Biz bile bu dönüşüm sürecinde seminerlere gidiyor, mevzuatı okuyarak ve çeşitli eğitim kurumlarından bilgi alarak kendimizi yenilemeye çalışıyoruz. Bu anlamda kendimizi geliştirmemiz gerekiyor, yoksa iş yapamayız… Beyannameler zamanında verilmezse cezai müeyyidelerle karşı karşıya kalıyoruz" (SMMM 3)

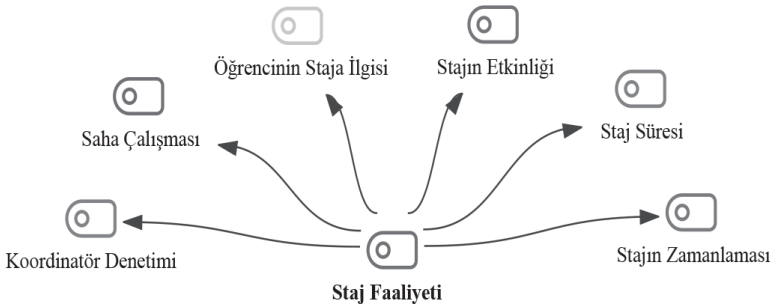
"Artık eski klasik işlemler tamamıyla kalktı. Günümüzde tüm işlemler interaktif internet vergi dairesi üzerinden, yani dijital olarak yürütülüyor. Bu nedenle, öğrencilere verilen eğitimlerin klasik yöntemlerden ziyade dijital temelli olması gerekiyor" (SMMM 5)

"Öğrenci mali mührün ne olduğunu, e-imzanın ne olduğunu, dijital faturanın ne olduğunu ve artık bu belgelerin sistemde saklandığını bir öğrencinin bilmesi gerekiyor. Şimdi zaten yeni bir süreç içindeyiz, dijital çağa geçtik ve her şey dijitalleşti. Bu konuya derslerde daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum" (SMMM 7)

"Öncelikle bilgisayar sevgisini aşılamanız lazım. Bilgisayarı seven çocuk, istekli olduğu zaman araştırır. Araştırdığı zaman da bir şeyler bulur" (SMMM 10)

"En çok java yazılımıyla ilgili sorun yaşamaktayız. Gelir İdaresi versiyon değişikliğine giderken, programcılar geri kalabiliyor ya da tam tersi oluyor. Maliye Bakanlığı geride kalınca bu durum mali mühür ile yazılım arasında çakışmalara neden oluyor. Uyuşmazlık olduğu zaman, eğer yazılım ile sistem denk düşerse, o zaman bilgilerimiz mali mühür üzerinden aktarılabiliyor. Mali mühürle imzalanarak gönderiliyor. En büyük sıkıntımız bu oluyor" (SMMM 11)

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Staj Faaliyeti" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 6'da yer almaktadır.

Şekil 6. Staj Faaliyetinin Değerlendirilmesi

Şekil 6'da yer alan bilgilere göre "Koordinatör Denetimi", "Saha Çalışması" "Öğrencinin Staja İlgisi", "Stajın Etkinliği", "Stajın Zamanlaması" ve "Staj Süresi" olmak üzere 6 tane kod staj faaliyeti kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla staj faaliyetinde gerçekleştirilen koordinatör öğretmen denetimlerinden memnun olduklarını, öğrencilerin ilgisiz olması nedeniyle staj bilincinden uzak olduklarını, staj zamanlamasının uygun olduğunu ancak staj süresinin artırılmasının faydalı olacağını, staj faa-

liyetinin etkinlik düzeyinin olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Eğitim sisteminin yapısını ve işleyişini staj faaliyeti üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

"Uygulama açısından, haftada üç gün son sınıf öğrencilerinin gelmesi uygun. Ancak, son sınıf öğrencilerinin burada stajlarını tamamen geçirmesi uygulamanın daha verimli olmasını sağlar. Şu anda burada iki muhasebe öğrencisi çırak olarak bulunuyor; ikisi de son sınıf öğrencisi. Geçtiğimiz yıllarda da stajyer öğrenciler aldık ve her ikisi de işimize yaradı" (SMMM 2)

"Öğrencilerin staja ilgi düzeylerinin yeterli olmadığını düşünmüyorum. Çünkü çocuklar okuldan geliyor ve staj yerlerine yönlendiriliyor. Diyelim ki benim ofisimde staja başladı. Öğrenci buraya neden geldiğini, ne yapacağını, amacının ne olduğunu dahi bilmiyor" (SMMM5)

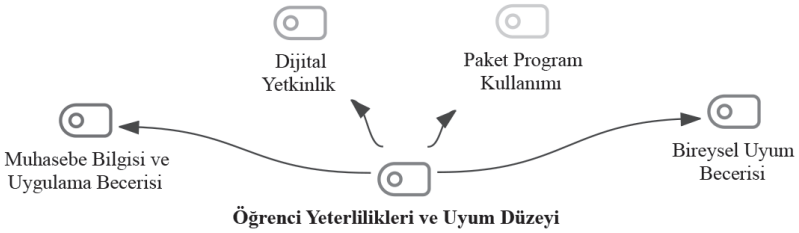
"Hocam, bu konuda son on yıldır çalıştığım ticaret meslek lisesi öğretmenleriyle sürekli işli dışlıyız. Gerçekten öğrencisine değer veriyor, takip ediyor; haftalık olarak gelir, kontrolünü yapar. Böyle değerli öğretmenlerin olması bizi memnun ediyor. Eğitim süresiyle katkısı da mutlaka oluyor" (SMMM 6)

"Tabii, bu konuyu koordinasyon açısından aslında olumlu görüyorum ben. Öğretmen arkadaşlar geliyor, gidiyor, burada kontrol yapıyorlar; çocuğun gelip gelmediğini denetliyorlar. Öğretmenlerin bu şekilde kontrol etmesinin çocuk üzerinde de etkisi oluyor. Bence bu durum olumlu, ben öyle görüyorum. Sonuçta bu çocuklar bizim memleketimizin çocukları; öğretmen ve biz birlikte çocuğu hayata ne kadar iyi hazırlarsak bu bizim için bir mutluluk kaynağı. Neticede onları iş hayatına hazırlıyoruz" (SMMM 7)

"Dört gün staj, bir gün okul şeklinde olabilir 12. sınıfta. Tabii çıraklık eğitimi alan öğrenciler dört yıl boyunca işyerimize geliyorlar. Bu öğrenciler mesleki bilgiye sahip olmadan, 9. sınıfta çırak olarak geliyorlar. Eğer çocuk bu işe hevesliyse, staj süresi olarak dört yıl değil, iki yıl bile yeterli olabilir. Ancak çocuğun bu işe hiç niyeti yoksa dört değil on dört yıl da gelse, sadece çekici getirip küreği götürür; yaptığı işten ne kendisine ne de başkasına bir fayda olur. Sadece vakit öldürür. "Buraya geleyim, çay içeyim, çorba içeyim, vakit geçireyim" diye gelirse, sürekli telefonla oynarsa, stajın hiçbir faydası olmaz" (SMMM 10)

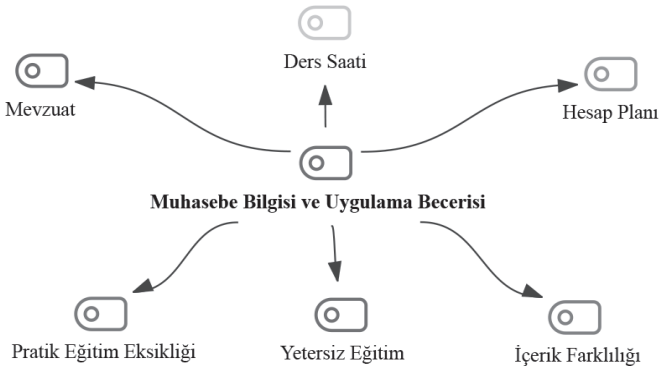
4.7.2.2. Öğrenci Yeterliliklerinin ve Uyum Düzeyinin Değerlendirilmesi

Katılımcılarla yapılan görüşmeler kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesi ile oluşturulan temalardan ikincisi "Öğrencilerin Yeterlilikleri ve Uyum Düzeyi" temasıdır. Öğrencilerin yeterlilikleri ve uyum düzeyi teması altında yer alan kategorilere ilişkin bilgiler Şekil 7'de sunulmuştur.

Şekil 7. Öğrenci Yeterliliklerinin ve Uyum Düzeyinin Değerlendirilmesine Yönelik Kategoriler

Şekil 7'de görüldüğü üzere Öğrenci Yeterlilikleri ve Uyum Düzeyi teması altında 4 tane kategori yer almaktadır. İlgili tema altında yer alan kategorilere bakıldığında araştırmaya dahil olan muhasebe meslek mensuplarının muhasebe alanında eğitim alan öğrencilerin yeterlilik ve uyum düzeylerini "Muhasebe Bilgisi ve Uygulama Becerisi", "Dijital Yetkinlik", "Paket Program Kullanımı" ve "Bireysel Uyum Becerisi" kategorilerinde değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Muhasebe Bilgisi ve Uygulama Becerisi" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8. Muhasebe Bilgisi ve Uygulama Becerisinin Değerlendirilmesi

Şekil 8'de yer alan bilgilere göre "Mevzuat", "Ders Saati" "Hesap Planı", "Pratik Eğitim Eksikliği", "Yetersiz Eğitim" ve "İçerik Farklılığı" olmak üzere 6 tane kod muhasebe bilgisi ve uygulama becerisi kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla öğrencilerin muhasebe bilgisi ve uygulama becerilerinin daha iyi seviyelere gelebilmesi için sürekli değişiklik gösteren mevzuata ve kapsamlı bir yapıya sahip olan tekdüzen hesap planına uyum sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca uygulamalı eğitimin yetersiz olduğu ve uygulamalı eğitimlerin artırılması, eğitim içeriğinin güncel gelişmeler çerçevesinde yenilenmesi ve ders saatlerinin artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrenci yeterliliklerini ve uyum düzeyini muhasebe bilgisi ve uygulama becerisi üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

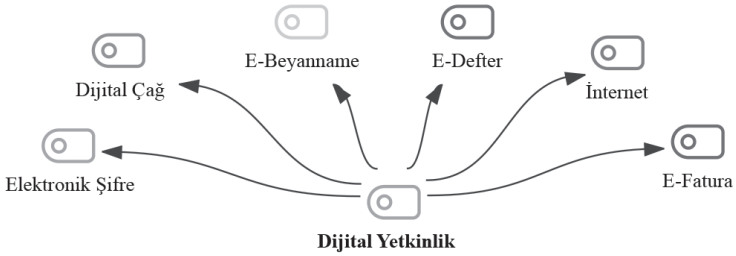
> *"Genel muhasebe dersi, teorik olarak yeterlidir; ancak uygulamada eksiklikler mevcuttur. Bununla birlikte eğitimlerin, senenin başında sabitlenmiş içeriklerle değil, sürekli güncellenerek verilmesi gereklidir. En azından aylık olarak yapılan değişikliklerin öğrencilere aktarılması sağlanmalıdır ki öğrenciler bu konularda eksik kalmasınlar" (SMMM 1)*

> *"Ancak mevzuat konusunda öğrencilerin hiçbir yeteneği yok. Çünkü mevzuat çok geniş bir alanı kapsar: muhasebenin bir vergisi, bir SGK'sı, gelir vergisi, KDV'si, kurumlar vergisi vardır. Bu seviyedeki öğrencilerin tüm bunlara hâkim olması mümkün değildir" (SMMM 3)*

> *"Şunu ifade edeyim ki, tekdüzen hesap planı uygulamada var ve bu plana geçmeden önce, bir: mesleğin etiği, iki: mesleğin tanımı, üç: mali tabloların ne olduğunun ayrıştırılması lazım. Müfredat da sanırım şu anda bu şekilde işliyor. Yani önce kavramlar işleniyor, sonra tablolar, ardından detaylara geçiliyor. Tabii ki yeterli olduğunu düşünmüyorum. Tekdüzen hesap planı yaklaşık 700-800 hesaptan oluşuyor; nazım hesapları da eklediğinizde bu sayı 900'e yaklaşıyor. Bu hesapların her birinin bir karakteri var. O karakterleri yukarıdan aşağıya detaylıca incelediğinizde zaten size 3 yıl yetmez, haftada 7 saat zaten hiç yetmez" (SMMM 4)*

> *"Verilen eğitimin meslek açısından yetersiz olduğunu, hatta bu konuda ciddi eksiklikler bulunduğunu düşünüyorum" (SMMM 9)*

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Dijital Yetkinlik" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 9'da yer almaktadır.

Şekil 9. Dijital Yetkinliğin Değerlendirilmesi

Şekil 9'da yer alan bilgilere göre "Dijital Çağ", "E-Beyanname", "E-Defter", "Elektronik Şifre", "E-Fatura" ve "İnternet" olmak üzere 6 tane kod dijital yetkinlik kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla kâğıt ortamındaki belgelerin yerini elektronik ortamdaki dijital sistemlerin aldığını ve öğrencilerin bu nedenle teknolojik dönüşüme ayak uydurmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin dijital uygulamaları internet üzerinden gerçek sistemler ve elektronik şifrelerle doğrudan kullanarak öğrenmeleri gerektiğini ifade eden katılımcılar, dijital çağın en önemli kavramlarından biri olan yapay zekâya da uyum sağlamaları gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrenci yeterliliklerini ve uyum düzeyini dijital yetkinlik üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

"Şu anda bilançoya tabi mükelleflerimizin hepsi e-deftere geçti. Kâğıt ortamında defter yok, hepsi e-faturaya ve e-arşiv faturaya geçti. E-fatura, e-arşiv fatura, e-serbest meslek makbuzu, e-gider pusulası gibi belgelerin tamamı artık dijital. Kâğıt ortamı tamamen kalktı. Bu dönüşümün mükellef açısından bir yönü var, muhasebeci açısından da başka bir yönü var. Devlet bu uygulamaları hayata geçirdi. Dolayısıyla, okullarda öğrencilere bu e-dönüşümle ilgili; e-fatura, e-beyanname, e-defter gibi konular daha uygulamaya yönelik ve detaylı şekilde anlatılmalı ki öğrenciler bu uygulamaları yapabilecek düzeye gelsin" (SMMM 3)

> *"Çünkü hız çağı, bilişim çağı. Bunlar olmadan olmaz. Şimdi desek ki hadi tekrar o Amerikan usulü deftere dönelim, kayıtlarımızı da orada yapalım, bir tane beyanname üç ay sürer. Bu tek bir işlem, ticaretin yoğunlaştığı dönemlerde işlemler aylar sürer. Bir muhtasar beyanname üç gün sürer, bir iş yeri bildirgesi ayları alır. İhtiyaç arttıkça dijital*

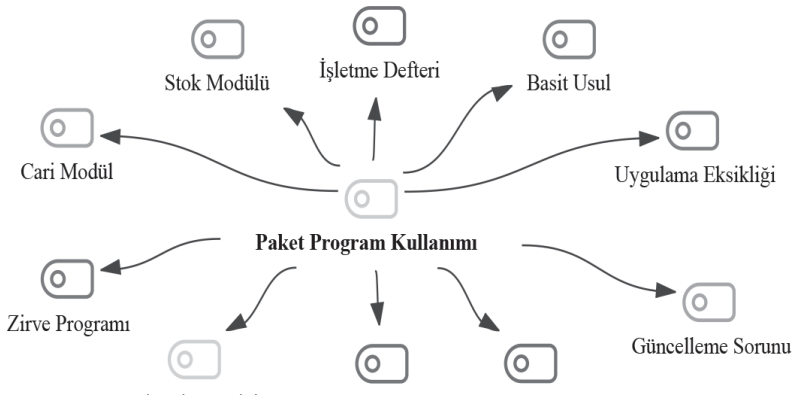
ortam da yanına yardımcılarını çekmiş oluyor. Okullarda yapılan e-dönüşüm işlemleri, demo programlar aracılığıyla hayali işlemler döngüsü şeklinde yapılıyor. Bence burada yapılması gereken; eğitim verilirken gerçek bir elektronik şifre ile sisteme girilip öğrenciye doğrudan bilgi verilmesidir. Mesela okulla ilgili mutlaka yapılan harcama ve giderler vardır, bunlar bu ortamlarda gösterilebilir" (SMMM 4)

"Şu anda e-fatura ve e-arşiv fatura uygulamaları kapsamında, Maliye Bakanlığı belirli bir ciroya ulaşan mükellefleri e-faturaya geçmeye zorunlu kıldı. Daha sonra ise, 31.12.2024 itibarıyla bilanço esasına tabi olan, yani birinci sınıf tacirlerin tamamının e-deftere geçişinin zorunlu olacağı yönünde talimat yayımlandı. E-defter uygulamasının temel amacı da vergi kaçakçılığını önlemektir" (SMMM 5)

"Zaten çağımızın teknolojisi bunu gerektiriyor. Artık kâğıt fatura neredeyse hiç düzenlenmiyor, ortamda da kullanılmıyor. Bu nedenle dijital ortamda bir faturanın nasıl düzenleneceğiyle ilgili eğitimlerin verilmesi oldukça önemlidir" (SMMM 10)

"İlerleyen dönemlerde e-dönüşümle birlikte belli değişimler yapay zekâya devrolacak. Bizim mesleğin kökten değişmesi, kanunların çağın gereğine göre güncellenmesi gerekiyor. Mesleğin de buna göre evrilmesi ve yönlendirilmesi lazım" (SMMM 6)

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Paket Program Kullanımı" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 10'da yer almaktadır.

Şekil 10. Paket Program Kullanımının Değerlendirmesi

Şekil 10'da yer alan bilgilere göre "İşletme Defteri", "Basit Usul", "Uygulama Eksikliği", "Demo Sürümü", "Güncelleme Sorunu", "Modüller", "Zirve Programı", "Muhasebe Modülü", "Cari Modül" ve "Stok Modülü" olmak üzere 10 tane kod paket program kullanımı kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla muhasebe uygulamalarında kullanılan paket programların okullarda yeteri kadar uygulamalı bir şekilde verilmediği için öğrenciler tarafından yeteri kadar bilinmediğini belirtmişlerdir. Katılımcılar ayrıca öğrencilerin uygulamada sık kullanılan modüllerden işletme defteri, muhasebe, bordro, fatura, cari ve stok gibi modüllerin kullanımına hazır olmadıklarını ifade etmişlerdir. Muhasebe uygulamalarında yaygın olarak kullanılan zirve ve luca gibi paket programların demo sürümlerle, güncel olmayan eski yazılımlarla ve yüzeysel olarak verildiğini ifade eden katılımcılar, paket programların uygulamalı eğitimlerinde mali müşavirlerle iş birliği yapılmasının önemli avantajlar sağlayacağını belirtmişlerdir. Öğrenci yeterliliklerini ve uyum düzeyini paket program kullanımı üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

"Öğrencilere ilkokul seviyesinde, yüzeysel ve basit bir anlatımla eğitim verildiği gözlemlenmektedir. Bu durumun temel nedeni, uygulama eksikliğidir. Muhasebe programları yeterli düzeyde kullanılmamakta, öğrenciler de bu programları aktif bir şekilde kullanamamaktadır. Okullarda genellikle demo sürümler kullanılmakta ve ayrıntılar gösterilmemektedir. Ayrıca okullarda eski programlar kullanılmakta, yıllar önce kullanılan yazılımlar güncellenmeden öğretilmektedir. Oysa şu anda en çok kullanılan programlar arasında luca ve zirve yer almaktadır. Bu nedenle bilgisayarlı muhasebe eğitimlerinde güncellenmiş, yeni sürümlerin kullanılması tavsiye edilmektedir" (SMMM 1)

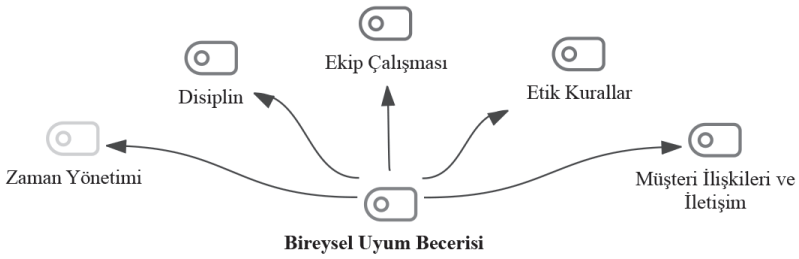
> *"Bilgisayarlı muhasebede biz zirve programını kullanıyoruz. Bilanço defterine tabi olan mükelleflerin işlemlerini genel muhasebe bölümünden takip ediyoruz. İşletme defterine tabi mükelleflerin kayıtlarını ise işletme defteri bölümünden yapıyor. Bilanço esasına göre defter tutan mükellefler için genel muhasebe bölümünde mizanlarını ayarlıyor, hesapların yansıtma kayıtlarını yapıyor ve geçici vergilerini hazırlayarak paket program aracılığıyla gönderiyoruz. Ancak öğrenciler, okuldaki teorik bilgilerle bu işlemleri doğrudan yapamıyorlar. Bu sorunun çözümü olarak, staja geldiklerinde bizlerin yanına oturup işleri izlemesi, uygulamaya yönelik gözlem yaparak süreçleri anlaması ve ardından bu işlemleri bizzat uygulayarak kendilerini geliştirmeleri gerekiyor" (SMMM 2)*

"Şu anda piyasada en çok kullanılan program zirve. Modülleri var: bir ön muhasebe modülü, bir de genel muhasebe modülü. Ön muhasebe modülü işverenin, esnafın kullandığı; kendisine yardımcı olabilecek, ticari işlemleri, kasasındaki parayı, piyasadaki alacak çeklerini ve ödemelerini takip etmek için kullandığı bir modül. Genel muhasebe ise bizim kendi kullandığımız program; bunun içinde bölümler var. Genel muhasebeyi biz de kendi içinde böldük: bir genel muhasebe, bir miktar muhasebesi, bir TFRS, tablolar, beyannameler ekledik. Şimdi genel muhasebenin içine girdiğimizde burada 6-7 modül yer alıyor. Bugün buna ihtiyaç var, yarın belki bu modüller daha da genişleyerek kullanılacak" (SMMM 4)

"Açıkçası işletme defterinin, yani işletme muhasebesinin daha detaylı ve uygulamalı bir şekilde öğretilmesi gerekiyor. Uygulamada fatura modülü, cari modülü ve stok modülü daha sık kullanılıyor; bu nedenle bu modüller üzerinde daha fazla durulursa daha faydalı olur." (SMMM 7)

"Bilgisayara girip boş vakitlerini bazı uygulamalara yönlendirebilir. Mesela demo yazılımlarla çocuk, oturduğu yerde flash bellekle çalışacak şekilde bu demolar geliştirilebilir ve öğrencilere verilebilir. Telefon üzerinden de demo sağlanabilir, oradan da erişim mümkün. Öğrenciler adına bir kullanıcı açılabilir, T.C kimlik numarasının karşısına tanımlanabilir. Öğretmenler, çocukları teşvik etmek amacıyla bulut tabanlı bilgisayar programları üzerinden ödev verebilir. Bu şekilde öğrencilerin daha etkili öğrenmeleri sağlanabilir" (SMMM 10)

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Bireysel Uyum Becerisi" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 11'de yer almaktadır.

Şekil 11. Bireysel Uyum Becerisinin Değerlendirilmesi

Şekil 11'de yer alan bilgilere göre "Zaman Yönetimi", "Müşteri İlişkileri ve İletişim", "Ekip Çalışması", "Etik Kurallar" ve "Disiplin" olmak üzere 5 tane kod bireysel uyum becerisi kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Katılımcılar genel itibarıyla stajyer öğrencilerin pasif ve çekingen olduklarını ancak süreç içerisinde çalışma ortamına uyum sağlamalarıyla birlikte özgüven kazandıklarını ifade etmişlerdir. İletişim noktasında eksiklikleri olan öğrencilerin müşterilerle kurdukları iletişim sayesinde iletişim becerisi kazandıklarını ifade eden katılımcılar, öğrencilerin aynı zamanda ekip çalışması, zaman yönetimi, kurum kültürü, iş disiplini ve sorumluluk alma gibi beceriler kazandığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, öğrencilerin muhasebe mesleğinin en önemli unsurlarından biri olan etik kurallar konusundaki farkındalık seviyelerinin artırılmasına yönelik okullarında daha ciddi eğitimlere tabi tutulması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrenci yeterliliklerini ve uyum düzeyini bireysel uyum becerisi üzerinden değerlendiren katılımcılar, konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

> *"Staja gelen öğrenciler genellikle içine kapanık oluyor; tanımadıkları bir ortamda bulundukları ve daha önce böyle bir iş yerinde çalışmadıkları için başlangıçta biraz pasif kalıyorlar. Ancak iş yerinde belli bir disiplin olduğu için -bunu olumsuz anlamda söylemiyorum- iş konusunda bir baskı uyguladığımızda kendilerini geliştirmeye başlıyorlar. Müşterilerle ister istemez iletişim kurmak zorunda kaldıkları için, zamanla daha özgüvenli hale geliyorlar ve müşteri ilişkilerini öğreniyorlar; müşteriye nasıl davranılır, insanlara nasıl hitap edilir gibi konularda gelişim gösteriyorlar. Yavaş yavaş çalışma ortamına uyum sağlıyor, kurum kültürünü benimsiyorlar. Aynı zamanda zamanı verimli kullanmayı ve iş düzenini öğreniyorlar; hangi işlemin ne zaman yapılması gerektiğini, faturaların ne zamana kadar kesilmesi gerektiğini kavrıyorlar. Örneğin, bir işlem yapıldığında yedi gün içinde fatura kesilmesi gerektiğini öğreniyorlar. Bu süreçte zaman yönetimi becerileri, kurum kültürüyle uyumları ve ekip çalışmasına yatkınlıkları gelişiyor. Bu nedenle, okullarda da öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik bilgilendirme yapılmasını tavsiye ederim" (SMMM 2)*

> *"İletişim becerisi açısından da burada kurumlarla ilişkiler, vergi dairesi, SGK ya da bankalarla olan ilişkilerimiz söz konusu. Bu nedenle öğrenci sosyal olarak da kendini geliştirmeli ki bir bankada ne yapa-*

cağını ya da gittiği bir kurumda nasıl hareket etmesi gerektiğini bilsin. Nasıl konuşması gerektiğini öğrenmesi gerekir" (SMMM 3)

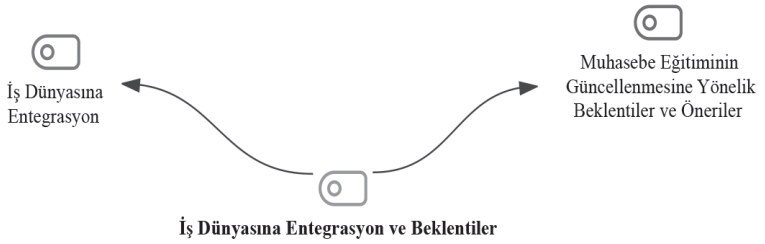
"Ekiple çalışma becerisi için açıkçası, bizim ofis kalabalık olduğu için çocuk burada iletişim kuruyor, arkadaşlıklar ediniyor ve iş yerindeki çalışma sistemini görüyor. Burada çalışanlarla olan iletişimi sayesinde, çocuk etkili iletişim kurarak ekip çalışmasının ne olduğunu öğrenebiliyor" (SMMM 7)

"Büroda şu anda dört kişiyle çalışıyoruz. Ekip çalışması becerisi açısından, işyerinde ne yapması gerektiğini biliyor ve öğreniyor. Yani ben ne yapıyorum, o ne yapıyor; herkesin ayrı görevlerinin olduğu bir çalışma ortamımız var. Etik kurallara uygun davranma açısından da burada yaptığı işler sayesinde bu becerisi gelişiyor. İşyerinde çalışarak, etik kurallara nasıl uygun davranılması gerektiğini öğreniyor. Bu nedenle öğrencinin sosyal becerilerinin gelişimi açısından hem öğretmen hem de biz buradaki mesai arkadaşları olarak elimizden geleni yapmamız gerektiğini düşünüyoruz" (SMMM 9)

"Ekip çalışması açısından herkes görevini bildiği zaman, kimsenin bir diğerine emir vermesine gerek kalmıyor. "Ben ayın belirli günlerinde şu şu işlemleri yapacağım, şu yerlere gideceğim, şu şekilde çalışacağım," diyerek kendi programını belirliyor. İlk bir iki ay acemilik dönemi oluyor, ama üçüncü, dördüncü ve beşinci aylarda çocuk kabuğunu yırtıyor. Dışarıda daha başarılı oluyor, daha uyumlu hale geliyor. İşyerimizde de okulda olduğu gibi belirli saatlerimiz var. Şunu bilmesi gerekir ki okula hangi saatte geliyorsa işyerine de aynı saatte gelmesi gerekir. Disiplinin olduğu yerde başarı da vardır" (SMMM 10)

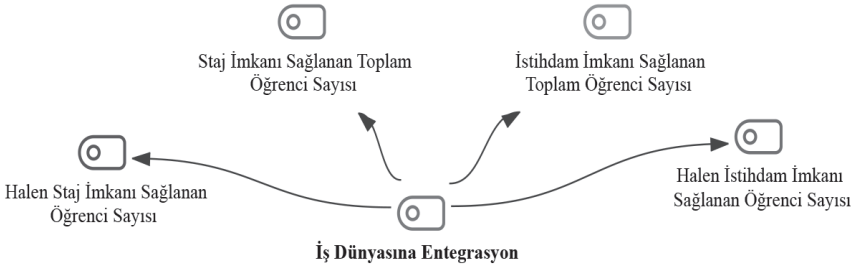
4.7.2.3. İş Dünyasına Entegrasyon ve Beklentilerin Değerlendirilmesi

Katılımcılarla yapılan görüşmeler kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesi ile oluşturulan temalardan üçüncüsü "İş Dünyasına Entegrasyon ve Beklentiler" temasıdır. İş dünyasına entegrasyon ve beklentiler teması altında yer alan kategorilere ilişkin bilgiler Şekil 12'de sunulmuştur.

Şekil 12. İş Dünyasına Entegrasyon ve Beklentilerin Değerlendirilmesi

Şekil 12'de görüldüğü üzere İş Dünyasına Entegrasyon ve Beklentiler teması altında 2 tane kategori yer almaktadır. İlgili tema altında yer alan kategorilere bakıldığında "İş Dünyasına Entegrasyon" ve "Muhasebe Eğitiminin Güncellenmesine Yönelik Beklentiler ve Öneriler" kategorilerinin oluşturulduğu görülmektedir. Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "İş Dünyasına Entegrasyon" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 13'te yer almaktadır.

Şekil 13. İş Dünyasına Entegrasyona İlişkin Bilgilerin Değerlendirilmesi

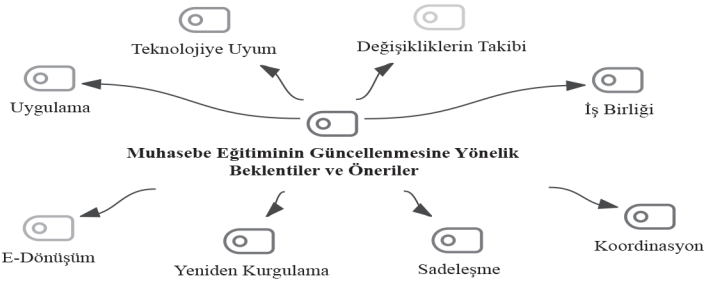
Şekil 13'te yer alan bilgilere göre "Halen Staj İmkânı Sağlanan Öğrenci Sayısı", "Toplam Staj İmkânı Sağlanan Öğrenci Sayısı", "Halen İstihdam İmkânı Sağlanan Öğrenci Sayısı" ve "Toplam İstihdam İmkânı Sağlanan Öğrenci" olmak üzere 4 tane kod iş dünyasına entegrasyon kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Araştırmaya dahil olan muhasebe meslek mensupları tarafından staj ya da istihdam imkânı sağlanan öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Staj - İstihdam İmkânı Sağlanan Öğrenci Sayısı

	Halen Staj İmkânı Sağlanan Öğrenci Sayısı	Staj İmkânı Sağlanan Toplam Öğrenci Sayısı	Halen İstihdam İmkânı Sağlanan Öğrenci Sayısı	İstihdam İmkânı Sağlanan Toplam Öğrenci Sayısı
SMMM 1	1	4	0	0
SMMM 2	2	12	1	1
SMMM 3	1	10	1	30
SMMM 4	2	50	3	30
SMMM 5	1	55	1	5
SMMM 6	1	30	1	10
SMMM 7	1	35	5	8
SMMM 8	1	10	1	1
SMMM 9	3	15	2	8
SMMM 10	1	60	0	1
SMMM 11	1	6	1	1
SMMM 12	2	20	0	7
TOPLAM	**17**	**307**	**16**	**102**

Tablo 2'de yer alan bilgiler değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun meslek lisesi öğrencilerine hem staj imkânı hem de istihdam imkânı sağladığı görülmektedir. Araştırmaya dahil olan katılımcılar bürosunda halihazırda 17 öğrenciye staj imkânı sağlarken şimdiye kadar toplam 307 öğrenciye staj imkânı sağlamıştır. Aynı şekilde 12 katılımcının 9'unun bürosunda 16 öğrenciye istihdam imkânı sağlanırken tüm katılımcılarda şimdiye kadar toplam 102 öğrenciye istihdam imkânı sağlanmıştır.

Katılımcılar tarafından verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda oluşturulan "Muhasebe Eğitiminin Güncellenmesine Yönelik Beklentiler ve Öneriler" kategorisine ilişkin yapılan kodlamalar Şekil 14'te yer almaktadır.

Şekil 14. Muhasebe Eğitiminin Güncellenmesine Yönelik Beklentilerin ve Önerilerin Değerlendirilmesi

Şekil 14'te yer alan bilgilere göre "Teknolojiye Uyum", "Değişikliklerin Takibi", "İş Birliği" ve "Koordinasyon", "Sadeleşme", "Yeniden Kurgulama", "E-Dönüşüm" ve "Uygulama" olmak üzere 8 tane kod muhasebe eğitiminin güncellenmesine yönelik beklentiler ve öneriler kategorisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Araştırmaya dahil olan katılımcılar muhasebe eğitiminin mevcut yapısının güncellikten uzak ve uyulamaya dönük olmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca, derslerde e-dönüşüme yeteri kadar yer verilmediğini belirten katılımcılar okulda verilen eğitim ile sahadaki uygulamaların birbiriyle örtüşmediğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle katılımcılar tarafından müfredatın güncellenmesi ve yeniden kurgulanması, uygulamalı eğitimlere ağırlık verilmesi, dijital dönüşüme uyum sağlanması, yasal değişikliklerin takip edilmesi ve mali müşavirler ile koordinasyon ve iş birliği içerisinde sürecin yeniden kurgulanması gerektiği belirtilmiştir. Katılımcılardan bazıları muhasebe eğitiminin güncellenmesine yönelik beklentilerini ve önerilerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

> *"En başta da belirttiğim gibi, öğrencilerin öğrenim hayatlarının bir yılını tamamen stajda geçirmeleri çok daha etkili olacaktır; bunu net bir şekilde söyleyebilirim. Zaman kayboluyor ve bu kayıp, öğrencinin mesleğe odaklanmasını da zorlaştırıyor. Şu anda okullarda verilen eğitimlerde senenin başında kitap basılıyor ve eğitim bu kitaba göre veriliyor. Hatta bazen bu kitaplar 5-6 yıllık olabiliyor. Örneğin, 2023 yılında bir KDV oranı değişikliği oldu: yüzde 8 oranı yüzde 10'a,* yüzde *18 oranı* yüzde 20*'ye çıktı. Ancak hâlâ bu oranların eski haliyle anlatıldığı liseler var. Bu da öğrencinin geri kalmasına neden oluyor. Müfredatta güncellemelerin her yıl değil, sürekli olarak yapılması gerekiyor. Bu güncellemeler yapılırken mali müşavirlerle bağlantı kurularak, gere-*

kirse kitap yerine her ay basılı belgelerle öğrencilere bilgi verilmelidir. Çünkü muhasebede günü gününü tutmuyor; bugün söylediğimiz bir şey yarın değişebiliyor. Bu nedenle bilgiler hızla güncelliğini kaybediyor. Öğrencilerin değişiklikler karşısında eğitim alabilmeleri, öğretmenlerin de bilgi aktarımında sorun yaşamamaları için mali müşavirlerle iş birliği içinde olunmalıdır. Bununla birlikte Maliye Bakanlığı, TÜRMOB ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın da mevzuat değişikliklerinden haberdar edilerek birbirleriyle koordineli çalışması gerekmektedir" (SMMM 1)

"Örneğin, şu anda muhasebe alanında yapay zekâ doğrudan kullanılmıyor ama vergi idaresi kendi sistemlerinde bu teknolojiyi aktif şekilde kullanıyor. Bir kişinin hesabına yapılan bireysel ödemeler, kira ödemeleri ya da diğer transferler yapay zekâ algoritmalarıyla analiz ediliyor; gönderilen açıklamalardaki kelimelerden anlam çıkarılarak işlemler takibe alınıyor. Ancak muhasebe alanında henüz bu düzeyde bir yapay zekâ uygulaması yok. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, öğrencilerin geleceğe hazır bireyler olarak yetiştirilebilmesi için bilgi sistemlerine hâkim olmaları ve okulda uygulamalı olarak bu süreçleri öğrenmeleri büyük önem taşıyor. Okulda öğretilenlerle gerçek hayattaki muhasebe uygulamaları kesinlikle birebir örtüşmüyor. Bu nedenle müfredatın güncellenmesi, sadeleştirilmesi ve sahada en çok kullanılan modüllerin belirlenerek mali müşavirlerle iş birliği içinde, bu alanların daha etkin ve verimli şekilde öğretilmesi gerekiyor" (SMMM 2)

"Her meslekte olduğu gibi bizim meslekte de ister meslektaşlarımız olsun ister öğrenci olsun, öğrenci bu mesleği yapacaksa kendini yenilemesi gerekir. Biraz önce anlattık; dedik ki, kâğıt ortamından dijital ortama geçildi. Dijital ortamın getirmiş olduğu birtakım yenilikler var. Bunların olumlu ve olumsuz yönleri Türkiye'nin şartlarına göre değişkenlik gösteriyor. Az önce de söyledik; her ne kadar bu yasalar çıkarılmış olsa da mükellef ile işi yapan veya yaptıran arasında birçok sıkıntı yaşanıyor. Bu nedenle dijital ortama geçişin ve sonrasında ortaya çıkacak durumların takip edilmesi gerekir. Yani sürekli olarak kendimizi yenilememiz gerekiyor. Bununla ilgili olarak da yeniliklerin ve mevzuat değişikliklerinin takip edilmesi gerekir. Uygulamalar değişiyor, yeni yasalar çıkarılıyor. Mesela geçmiş yıllarda kurumlar vergisi oranı yüzde 20 idi, şimdi yüzde 25. Bir depremden dolayı ne yaptılar? KDV oranında değişiklik yaparak yüzde 8'den yüzde 10'a çıkardılar ve

"Matrah üzerinden deprem vergisi ödeyeceksin" dediler. Teknolojiyle ilgili değişik fikirlerin takip edilmesi gerekiyor. Artık defterler yazıyla, kalemle tutulmuyor. Kâğıt ortamında defter tutulmuyor. Bizim işe başladığımız zamanlarda defterlere el yazısıyla kayıt yapıyorduk. Şimdi dijital ortama geçildi ve e-defter uygulaması başladı. Bu değişikliklerin takip edilmesi ve verilen eğitimlerin, müfredatın buna göre şekillendirilmesi gerekir" (SMMM 3)

"Şimdi vergilerde; Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, KDV Kanunu ve Maliye Bakanlığı'na bağlı diğer tüm mevzuatlar, Ticaret Lisesi'nin ana temel derslerini ilgilendirdiği için güncel kanunların mutlaka takip edilmesi gerekir. Müfredatın da bu güncel kanunlarla örtüşecek şekilde yenilenmesi ve öğrencilere bu doğrultuda eğitim verilmesi gerekir" (SMMM 5)

"...Hiçbirini çıkartamazsınız bunların. Mutlaka teorik bilgisini bunların öğrenecek. Ama hayatında bu bazen hac gibidir. Haccı bilmek zorundasın, İslam'ın 5 şartı. Bilmezsen olur mu? Ama bir kere yapıyorsun. Öyle düşün. Hiç yapmasan da mutlaka bir kere yapabilmelisin. O yüzden hiçbir program, bir kere bile kullanılacak olsa bile, sadeleştirmeye gidilemez. Sen şimdi burada hangi dersi çıkarıyorsun? Mesela Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'yla, SSK'yla veya belediyeyle iş yeri açacaksınız, ruhsatları... Ben bunu nasıl çıkartayım? Bilmek zorundasın. Temel bilgileri vermeniz gerekiyor. Bazı şeyler ayda bir kere gelir, bazıları yılda bir kere gelir. Ama bilmek zorundasın. Zaten fark orada çıkacak. Mali müşavirler der ki; sıradan bir kişinin farkı ne? O bilgidir işte. Önemlidir yani" (SMMM 6)

"Bu alanda, üniversitelerde doğrudan "Mali Müşavirlik" adıyla bir bölümün açılması gerekiyor. Muhasebe eğitimleri başlı başına bir alan olarak ele alınmalı ve eğitim süreci buna göre yapılandırılmalıdır. Ayrıca, lise düzeyinde de temel bilgi ve donanımların kazandırılması, öğrencilerin bu mesleğe daha bilinçli ve donanımlı bir şekilde yönlenmesini sağlayacaktır. Bu hem mesleğin niteliğini artıracak hem de sektörün ihtiyaçlarına daha uygun bireylerin yetişmesi için verilecek eğitimlerin güncellenmesi sürece katkı sağlayacaktır" (SMMM 9)

"Evet, bu konuda bazı önerilerim var. Öncelikle muhasebe eğitimi, sadece teknik bilgi aktaran bir yapıdan çıkarılmalı; öğrencilerin bu alana

ilgi duymalarını sağlayacak şekilde yeniden kurgulanmalıdır. Eğitimin içeriği, mali müşavirlik mesleğinin sahada karşılaşılan uygulamalarıyla daha uyumlu hâle getirilmelidir. Aslında yapılması gereken, uygulamaya yönelik analiz yeteneklerini de geliştirecek şekilde eğitimlerin revize edilmesi gerektiğini düşünüyorum" (SMMM 10)

"Verilen eğitimin, teoride kalmadan uygulamalı olarak ve temelden verilmesi, ayrıca dijital dönüşüme uygun şekilde güncellenmesi gerektiğini düşünüyorum. Sistemin yenilenmesi ve güncellenmesi şarttır" (SMMM 12)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitimi teorik ve pratik boyutlarıyla ele alınmıştır. SMMM'lerin bakış açısıyla muhasebe eğitiminin sadece teorik boyutu değil uygulamadaki yansımaları da ele alınarak teorik bilginin pratik deneyime dönüşüm düzeyi incelenmiştir. Çoğu zaman dikkate alınmayan eğitimin uygulama boyutu, sektörün gerçek beklentileri, dijital dönüşüm ve iş disiplinine dair gereklilikler bu çalışmada muhasebe meslek mensuplarının gözünden değerlendirilmiş ve somut verilerle desteklenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, literatürde yer alan birçok çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Nitel araştırma yöntemlerinden yüz yüze görüşme tekniği ile yapılan çalışmada, muhasebe meslek mensuplarına yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulaması için Bozok Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 19/02/2025 tarihli ve 22/20 sayılı kararı ile izin alınmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular, ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitiminin hem içerik hem de uygulama açısından sektör ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kaldığını göstermektedir. Görüşme gerçekleştirilen muhasebe meslek mensuplarının büyük çoğunluğu, öğrencilerin mezun olduktan sonra muhasebe mesleğini uygulamakta güçlük çektiğini, hatta çoğu zaman çok temel konularda bile yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu bulgu; İmamoğlu (2010), Pehlivan ve Karlıklı (2018), Göksu (2019) ile Ertaş ve Şimşek'in (2020) çalışmalarında ulaşılan, muhasebe eğitiminin sektör beklentilerini ve uygulama yeterliliklerini tam anlamıyla karşılayamadığı yönündeki sonuçlarla paralellik

göstermektedir. Bununla birlikte bu çalışma, söz konusu yetersizlikleri doğrudan muhasebe meslek mensuplarının saha deneyimleri üzerinden ortaya koyması bakımından literatürdeki nicel ağırlıklı çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilen konulardan bir diğeri, teorik bilgilerin yoğunluğu karşısında uygulamaya ayrılan sürenin yetersizliği olmuştur. Öğrencilerin muhasebenin temel kavramlarını, hesap planlarını veya belge türlerini ezber düzeyinde öğrenebildikleri ancak bu bilgileri iş pratiğine dönüştürmede zorlandıkları ifade edilmiştir. Bu durum, okuldan mezun olan öğrencilerin sahada aktif şekilde yer alabilme sürelerini geciktirmekte ve bazı durumlarda motivasyon kaybı yaşamalarına neden olmaktadır. Elde edilen bu bulgular, Çiftci ve Çemrek (2018), Pehlivan ve Karlıklı (2018) ile Ertaş ve Şimşek'in (2020) teori–uygulama dengesinin güçlendirilmesi gerektiğine yönelik sonuçlarını desteklemektedir. Özellikle Göksu'nun (2019) mevcut müfredatın uygulamaya yeterince dönük olmadığı yönündeki bulguları ile bu çalışmanın sonuçları benzerlik göstermektedir.

Araştırmada ortaya çıkan önemli bulgulardan biri de teknolojik uyumsuzluk olmuştur. Günümüzde muhasebe uygulamalarının büyük ölçüde bilgisayar destekli yazılımlar üzerinden yürütülmesine rağmen öğrencilerin muhasebe paket programlarını etkin şekilde kullanamadıkları belirtilmiştir. Katılımcılar, muhasebe paket programlarına yönelik eğitimin çoğu zaman yüzeysel kaldığını ve öğrencilerin dijital muhasebe süreçlerine yeterince hazırlanamadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, Işık ve Kıllı'nın (2022) muhasebe paket programlarının işletmelerde yaygın şekilde kullanıldığına yönelik bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca Pargmann vd. (2023), Sugahara vd. (2024) ve Preslav vd. (2025) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla paralel olarak muhasebe eğitiminde dijital dönüşüm, yapay zekâ, bulut muhasebe sistemleri ve dijital becerilere yönelik eğitimlerin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak mevcut çalışma, bu teknolojik yetersizlikleri ortaöğretim düzeyindeki muhasebe eğitimi bağlamında ele alması bakımından literatürdeki çalışmalardan ayrışmaktadır.

Katılımcılar tarafından dile getirilen diğer bir husus ise öğrencilerin staj sürecindeki iletişim ve davranışsal becerilerine ilişkindir. Öğrencilerin staj yerlerine çoğu zaman pasif bir gözlemci olarak geldikleri, iş ortamına uyum sağlama, sorumluluk alma, zaman yönetimi ve iletişim becerileri açısından eksiklik yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu bulgular, Özkan'ın (2013) öğrenci-

lerin işletme süreçlerine aktif katılım sağlamalarının öğrenme düzeyini artırdığı yönündeki sonuçlarıyla örtüşmektedir. Benzer şekilde Çiftci ve Çemrek (2018) ile Göksu'nun (2019) staj uygulamalarının geliştirilmesi gerektiğine yönelik bulguları da bu çalışma tarafından desteklenmektedir. Bununla birlikte mevcut çalışma, yalnızca teknik becerilere değil öğrencilerin davranışsal ve mesleki uyum becerilerine de dikkat çekmesi bakımından literatüre farklı bir katkı sunmaktadır.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç ise müfredatın güncel mevzuat değişikliklerine yeterince hızlı uyum sağlayamamasıdır. Katılımcılar vergi oranları, e-beyanname, e-fatura ve SGK uygulamalarındaki değişimlerin eğitim müfredatına gecikmeli şekilde yansıdığını ve öğrencilerin güncel uygulamalardan uzak mezun olduklarını ifade etmişlerdir. Vergi uygulamalarının ekonomik koşullara ve kriz dönemlerinde uygulanan maliye politikalarına bağlı olarak değişebilmesi, muhasebe eğitiminde vergi mevzuatının güncel biçimde takip edilmesini daha da önemli hâle getirmektedir. Nitekim Arslan vd. (2020), ekonomik kriz dönemlerinde vergi politikalarının önemli bir maliye politikası aracı olarak kullanıldığını ve krizlerin vergi gelirleri üzerinde önemli etkiler oluşturabildiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle muhasebe eğitiminin yalnızca mevcut mevzuat hükümlerini aktaran statik bir yapıdan ziyade, ekonomik gelişmeler ve mevzuat değişiklikleri doğrultusunda güncellenebilen dinamik bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Bu bulgu, İmamoğlu (2010), Göksu (2019) ve Pargmann vd. (2023) tarafından vurgulanan müfredatın güncellenmesi gerekliliği ile de örtüşmektedir.

Sonuç olarak katılımcı ifadelerine göre, muhasebe eğitiminin hem içerik hem yöntem hem de uygulama boyutlarında ciddi bir güncellenmeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarla benzer şekilde bu araştırma da muhasebe eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktaran bir yapıdan çıkarılarak uygulama temelli, dijital dönüşüme uyum sağlayan ve sektör beklentilerini dikkate alan bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışma, muhasebe meslek mensuplarının doğrudan saha deneyimlerine dayalı değerlendirmelerini içermesi ve ortaöğretim düzeyindeki muhasebe eğitimini dijitalleşme, uygulama yeterliliği ve mesleki uyum boyutlarıyla bütüncül biçimde ele alması bakımından literatürdeki çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Öneriler:

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, muhasebe eğitiminin daha nitelikli hâle getirilmesi için bazı temel adımların atılması gerekmektedir. Öncelikle, muhasebe eğitimi yalnızca teorik bilgilerin aktarıldığı bir alan olmaktan çıkarılmalı ve öğrencilerin aktif öğrenme sürecine katıldığı, piyasa uygulamalarına uygun senaryolarla karşılaştığı ve uygulama pratiği kazandığı bir yapıya dönüştürülmelidir. Özellikle bilgisayarlı muhasebe alanında, öğrencilerin sektörde yaygın olarak kullanılan programlarla doğrudan temas kurabileceği laboratuvarlar oluşturulmalı ve öğrencilerin aktif bir şekilde muhasebe paket programlarını kullanabileceği bir imkân sağlanmalıdır. Ayrıca başta TÜRMOB olmak üzere tüm düzenleyici kurumlar tarafından muhasebe eğitiminde kullanılabilecek düzeyde online paket program geliştirilerek öğrencilere e-beyanname, e-defter, e-belge, e-fatura gibi dijital uygulamaları öğrenmelerine imkân sağlanmalıdır.

Staj faaliyetinin yeniden yapılandırılması da önemli konulardan biridir. Stajın, yalnızca süre doldurmaya yönelik değil öğrencilerin sorumluluk alarak mesleki ve kişisel becerilerini ortaya çıkarabileceği bir sürece dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, işletmelerle iş birliği içinde yürütülecek bir staj izleme ve değerlendirme sistemi kurularak staj süresince öğrencinin gösterdiği gelişimin hem okul hem de iş yeri tarafından takip edilmesi gerekmektedir.

Eğitim müfredatı, muhasebe mesleğinde yaşanan dijital dönüşüm göz önünde bulundurularak sürekli olarak güncellenmeye tabi tutulmalıdır. Özellikle muhasebe uygulamalarında sıklıkla kullanılan e-fatura, e-defter, e-arşiv, e-beyanname gibi elektronik sistemlerin uygulamalı bir şekilde verilmesine imkân sağlayan derslerin müfredata eklenmesi gerekmektedir. Bu dersler sayesinde edinilecek dijital uygulama kazanımları, öğrencilerin mezuniyet sonrası iş bulmalarını kolaylaştırarak firmalara olan adaptasyon sürecini kısaltacaktır.

Öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik adımların atılması gerekmektedir. Alan öğretmenleri için güncel muhasebe uygulamaları, yazılım kullanımı, mevzuat değişiklikleri gibi konuları kapsayan hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, öğretmenlerin bir taraftan sektörle temasını güçlendirirken diğer taraftan öğrencilerine güncel bilgi aktarımına imkân sağlayacaktır.

Son olarak, okul-sektör iş birliğinin güçlendirilmesi, eğitim sisteminin başarısında kilit rol oynamaktadır. Muhasebe meslek mensupları ve işletmeler

ile yapılacak protokoller doğrultusunda öğrencilerin hem staj hem de mezuniyet sonrası iş bulma süreçleri desteklenebilir.

Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının bakış açısıyla yalnızca ortaöğretim düzeyinde verilen muhasebe eğitimi değerlendirilmiş olup gelecek çalışmalarda üniversitelerin ön lisans ve lisans düzeylerinde verilen muhasebe eğitiminin verimlilik düzeyi değerlendirilebilir. Ayrıca benzer çalışmaların farklı şehirlerde farklı örneklemler üzerinde yapılması da literatüre katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Akçay, S., & Koca, E. (2024). Nitel Araştırmalarda Veri Doygunluğu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 829-848. Doi: https://doi.org/10.18037/ausbd.1423415

Akman Dömbekci, H., & Erişen, M.A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160

Aksu, İ., & Tursun, M. (2019). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Motivasyon ve Beklenti Düzeylerinin Akademik Başarılarına Etkisi. *Journal of Academic Approaches*, 9(2), 17-31.

Arslan, A., Canpolat Gökçe, E., & Ateş, M. S. (2020). Türkiye'de İktisadi Krizlerin Toplam Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 332-349. Doi: https://doi.org/10.21547/jss.654439

Atabay, İ. (2020). Meslek Mensuplarının Muhasebe Mezunlarından Beklentileri ve Beklenti Boşluğu: Balıkesir İli Uygulaması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (88), 313-330. Doi: https://doi.org/10.25095/mufad.801551

Avrupa Birliği (2025). *VET needs to go digital: upgrading the backbone of Europe's twin transition*. Publication Office of the European Union. Policy brief. Doi: https://doi.org/10.2801/2388199.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.

Becker, G.S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. National Bureau of Economic Research.

Buyruk, H. (2018). Gelişen Teknolojiler, Değişen İşgücü Nitelikleri ve Eğitim. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(14), 599-632. Doi:https://doi.org/10.26466/opus.404223

Ceylan, P., & Terzi, S. (2016). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Meslek Etiği Algılamalarının İncelenmesi: Çankırı Karatekin Üniversitesi Örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 312-327.

Coyne, J.G., Coyne, E.M., & Walker, K.B. (2016). A model to update accounting curricula for emerging technologies. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 13(1), 161-169.

Çiftci, Y., & Çemrek, N. (2018). Ticaret Meslek Liselerinde Muhasebe Eğitimi: Muğla İl'indeki Meslek Liseleri Üzerine Bir Araştırma. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 192-208.

Ertaş, F.C., & Şimşek, A. (2020). Ortaöğretim Muhasebe Eğitiminde Uygulanan Meslek Derslerinin Sektör Beklentilerini Karşılama ve Öğrenim Düzeyi Üzerine Erzurum İlinde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (86), 39-56. Doi: https://doi.org/10.25095/mufad.710154

GİB Faaliyet Raporu (2024). Gelir İdaresi Başkanlığı 2024 Yılı Faaliyet Raporu, Erişim Adresi: https://cdn.gib.gov.tr/api/gibportalfile/file/getFileResources?objectKey=arsiv/fileadmin/faaliyetraporlari/2024/2024_faaliyet_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 26.08.2025

Göksu, H.İ. (2019). *Ortaöğretim Kurumlarında Verilen Muhasebe Eğitiminin İşletme Beklentilerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi, Gebze örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya

Işık, Y., & Kıllı, M. (2022). İşletmelerin muhasebe programı kullanım düzeylerine ilişkin bir inceleme: Hatay örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 165-188. Doi:http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1011287

İmamoğlu, M. (2010). *Ortaöğretim kurumlarında muhasebe eğitimi ve karşılaşılan sorunların incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul

Karkacıer, A., & Nayman Hamamcı, H. (2020). Türkiye'de Ortaöğretim Kurumlarında Muhasebe Eğitiminin Mevcut Durumu: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20(60), 275-295.

Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lincoln, Y.S., & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.

MEB (2024a). *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Programı Çerçeve Öğretim Programları ile Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okul ve Kurumlarında Uygulanacak Seçmeli Dersler Tablosu*, Erişim Adresi: https://meslek.meb.gov.tr/upload/krl/2024-41_KK_%20MTAL_ve_Secmeli_Ders_Tablosu.pdf, Erişim Tarihi: 26.08.2025

MEB (2024b). *MTAL'ler İçin Muhasebe ve Finansman Alanı Çerçeve Öğretim Programı,* Erişim Adresi: https://meslek.meb.gov.tr/upload/cop9/muhasebe_9.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2025

MEB (2024c). *MESEM'ler İçin Muhasebe ve Finansman Alanı Çerçeve Öğretim Programı*, Erişim Adresi: https://meslek.meb.gov.tr/upload/cop9_mem/2021_muhasebe_mem_cop.pdf, Erişim Tarihi: 20.08.2025

MEB (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni,* Erişim Adresi: https://tymm.meb.gov.tr/upload/brosur/ortak_metin.pdf, Erişim Tarihi: 24.05.2026

Merriam, S.B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (çev: Selahattin Turan). Ankara: Atlas Akademik Basım Yayın Dağıtım.

Mishra, P., & Koehler, M.J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, 108(6), 1017-1054. Doi: https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x

Mulder, M. (2014). *Conceptions of Professional Competence. In: Billett*, S., Harteis, C., Gruber, H. (eds) *International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning*, Doi: https://doi.org/10.1007/978-94-017-8902-8_5

OECD (2024). *OECD Digital Economy Outlook 2024 (Volume 1): Embracing the Technology Frontier*, OECD Publishing, Paris, doi: https://doi.org/10.1787/a1689dc5-en.

Özçelik, H., Karataş Aracı, Ö.N., & Keskin, S. (2017). Muhasebe Hata ve Hileleri: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (*29), 197-214.

Özkan, F. (2013). *Ticaret meslek lisesi muhasebe bölümü öğrencilerinin işletmelerde beceri eğitimi uygulaması, uygulamanın verimliliğinin artırılması ve uygulamada karşılaşılan sorunlar, Gaziantep ilinde bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep

Pargmann, J., Riebenbauer, E., Flick-Holtsch, D., & Berding, F. (2023). Digitalisation in accounting: a systematic literature review of activities and implications for competences. *Empirical Res Voc Ed Train,* 15(1). Doi: https://doi.org/10.1186/s40461-023-00141-1

Pehlivan, A., & Karlıklı, M. (2018). Ortaöğretim Kurumlarında Verilen Muhasebe Eğitiminin Muhasebecilik Mesleğine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 6(1), 151-165.

Preslav, P., Ivanov, B., & Desislava, P. (2025). Digital transformation in financial and management accounting: the importance of higher education. M*okslo Taikomieji Tyrimai Applied Research*, 2(21), 71-77. Doi:https://doi.org/10.59476/mtt2025.v2i21.734

Ryan, P. (2001). The school-to-work transition: A cross-national perspective. J*ournal of Economic Literature*, 39(1), 34–92. Doi: https://doi.org/10.1257/jel.39.1.34

Shenton, A.K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.

Sugahara, S., Kano, K., & Ushio, S. (2024). Effect of high school students' perception of accounting on their acceptance of using cloud accounting. *Accounting Education*, 33(1), 46–65. Doi: https://doi.org/10.1080/09639284.2022.2114293

TÜRMOB (2025). *Meslek Mensubu Dağılım Tablosu (SM-SMMM)*, Erişim Adresi: https://www.turmob.org.tr/istatistikler/c8172e63-2bef-4919-a863-86e403bfdf0a/meslek-mensubu-dagilim-tablosu-(sm-smmm), Erişim Tarihi: 26.08.2025

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* 6. Bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık.